

สารนิพนธ์

เรื่อง ความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา
(ค.ศ. 1979 – 2000)

โดย

นายปพน ศรีมุงคุณ
รหัสนักศึกษา 05600760

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 111 ระเบียบวิธีวิจัยเอเชียศึกษา
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของอักษรศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อสารนิพนธ์	ความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000)
ผู้เขียน	นายปพน ศรีมงคล
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	อาจารย์ศิบตี นพประเสริฐ
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2563

บทคัดย่อ

ความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกาที่เริ่มต้นด้วยการเป็นปรปักษ์กันเนื่องจากอเมริกาได้ให้การสนับสนุนคู่ตรงข้ามที่อย่างเจียงไคเช็คซึ่งเป็นศัตรูกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ หลังจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะจึงก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน การการณ์ช่วงนั้นจึงเต็มไปด้วยความตึงเครียดของทั้งสองฝ่าย ทว่าการที่เป็นศัตรูกันก็มีจุดพลิกผันเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างต้องการความร่วมมือซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การเจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการ

การเจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการของจีนและอเมริกาก็ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันและเป็นจุดนำร่องที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการค้าและพาณิชย์ ซึ่งประจวบเหมาะกับการที่จีนเข้าสู่ช่วงของการปกครองโดยเติ้งเสี่ยวผิง ผู้มีอุดมการณ์ใหม่ในการที่จะมุ่งมั่นพัฒนาเศรษฐกิจจีนและไม่ยึดติดกับแนวคิดเดิม ๆ ของเหมาเจ๋อตุง โดยในปีนั้นเองจีนก็ได้ทำการเปิดประเทศหลังจากที่ปิดมานานกว่า 30 ปี การเปิดประเทศของเหมาเจ๋อตุงก็มาพร้อมกับนโยบายการค้าต่างประเทศที่ดึงดูดประเทศต่าง ๆ จนเกิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับอเมริกาขึ้น

การเปิดประเทศที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางการค้าของจีนและอเมริกาได้มีบทบาทที่ทำให้จีนได้มีโอกาสในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ เป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อมีการค้าเกิดขึ้นแล้วย่อมมีทั้งผู้ได้และผู้เสีย แม้ว่าความขัดแย้งทางนโยบายการค้าของสองประเทศจะเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง แต่จีนและอเมริกาก็พร้อมที่จะหาทางออกสู่สันติเพื่อประโยชน์ของทั้งสองประเทศเสมอ

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000) เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study) สารนิพนธ์นี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ศิบตี นพประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งจนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นกำลังใจสำคัญในการศึกษาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน และขอขอบคุณ ญาติๆ เกิดวาระที่คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การ ศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานสารนิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

ปพน ศรีมุงคุณ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา	3
1.5 วิธีการศึกษาวิจัย	3
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	4
กรอบความคิดและทฤษฎี	4 - 19
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	20 - 22
บทที่ 3 จากรอยร้าวสู่การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ	23
3.1 ความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกา	23 - 24
การทะเลาะวิวาทกันของอเมริกา (1949-1970)	24 - 25
สงครามเกาหลี (1950-1953)	25 - 26
การเป็นแนวร่วมกับอเมริกา (1971-1985)	26 - 30
แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้	30 - 32
ความสัมพันธ์ช่วง 1979-1985	32 - 34
บทที่ 4 จากคู่ค้าสู่คู่แข่ง	35
4.1 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างจีนและอเมริกา	35
ตั้งเสี่ยวผิงกับสุภาจิตแมว	35 - 36
ยุคตั้งเสี่ยวผิงและจิมมีคาร์เตอร์	37
แถลงการณ์ร่วม (Joint Communiqué) ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต	38 - 39

จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์	39 - 40
ข้อมูลการค้าจีน - อเมริกา : เปรียบเทียบสถิติของทางการจีน - อเมริกา (1987 - 1996)	40 - 42
ปัญหาด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนและอเมริกา	43 - 48
ปัญหาด้านองค์การการค้าโลกกับจีน	48 - 51
การค้า การนำเข้า และส่งออกสินค้าของจีน	51 - 55
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	54 - 55
บรรณานุกรม	56 - 58

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 การค้าจีน - อเมริกา : เปรียบเทียบสถิติของทางการจีน - อเมริกา (1987 - 1996)	41

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สหรัฐอเมริกากับจีนในปัจจุบันต่างก็เป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลกับระบบระหว่างประเทศทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เหนือสิ่งอื่นใดแล้วองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญที่ต้องกล่าวถึงก็คือองค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจ อเมริกามีระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด และมีอำนาจทางเศรษฐกิจในด้านเทคโนโลยีมากที่สุดในโลก ในระบบเศรษฐกิจเสรีทางการตลาดนี้ ทั้งปัจเจกบุคคลและบริษัทมีอำนาจในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจด้วยตนเอง โดยรัฐบาลกลางจะจัดซื้อสินค้าและบริการจากภาคเอกชน¹ บริษัทในอเมริกาจึงสามารถใช้สิทธิ์ทางด้านธุรกิจอย่างเต็มที่ส่งผลทำให้เศรษฐกิจขับเคลื่อนไปได้อย่างรวดเร็ว โดยความเป็นมหาอำนาจของอเมริกานั้นปรากฏตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อเมริกาเป็นผู้นำและมีข้อได้เปรียบทางธุรกิจในเวทีเศรษฐกิจโลกเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ เวชภัณฑ์ อวกาศ และยูโทปกรณ²

ส่วนจีนเป็นประเทศเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่สุด เป็นอันดับ 2 ของโลก หากวัดตามขนาดผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ เป็นรองแค่ประเทศสหรัฐอเมริกา จีนมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว มีพลวัตสูง และประเทศที่เป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ (economic powerhouse) ของภูมิภาคและของโลกด้วยอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี จากการที่จีนนั้นได้ถูกขนานนามเป็นถึงหนึ่งในสองประเทศมหาอำนาจของโลก³

ถึงจะเป็นประเทศมหาอำนาจก็จริงแต่จีนก็ยังอยู่รองมาจากอเมริกาอยู่ จึงส่งผลทำให้จีนเองต้องมีการคิดแผนพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ในการพัฒนาเพื่อก้าวข้ามอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าจีนอยู่ในขณะนี้⁴

¹ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน. เศรษฐกิจ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://thaiembdc.org/th/เศรษฐกิจ/>

² สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน. เศรษฐกิจ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://thaiembdc.org/th/เศรษฐกิจ/>

³ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. ภาพรวมเศรษฐกิจจีน. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://thaiembbeij.org/th/republic-of%20china%20/investment/>

⁴ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. นโยบายสำคัญด้านเศรษฐกิจจีน. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://thaiembbeij.org/th/republic-of-china/investment/>

หากกล่าวถึงคู่ความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกานั้นในสถานการณ์ปัจจุบันทั้งสองประเทศก็ยังคงช่วงชิงความเป็นผู้นำทางยุทธศาสตร์ในมิติต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความมั่นคงนั้น การกระทำเหล่านี้ได้แสดงถึงการแข่งขันกันมากกว่าที่จะหันมาแสดงความร่วมมือ โดยสำหรับอเมริกานั้นจีนถือว่าเป็นคู่แข่งอันดับต้นของอเมริกา เพราะจีนนั้นเริ่มมีการพัฒนาแข่งขันกับอเมริกาเพื่อช่วงชิงความเป็นที่หนึ่งกลับมาให้ได้อีกครั้งหนึ่ง⁵

สถานการณ์การแข่งขันระหว่างอเมริกาและจีนเริ่มต้นชัดเจนยิ่งขึ้นในช่วงหลัง โดยเฉพาะหลังจาก สีจิ้นผิง ก้าวขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีจีน โดยมีปณิธานอันแน่วแน่ในการสานฝันที่เรียกว่า ‘China Dream’ เพื่อนำพาจีนก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในทุกๆ ด้าน ขณะที่อเมริกา ในยุคประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ ก็ริเริ่มนำนโยบาย America First (อเมริกาต้องมาก่อน) และ Make America Great Again (ทำให้อเมริกาคomeback) (ทำให้อเมริกากลับมายิ่งใหญ่อีกครั้ง) มาใช้ ส่งผลให้สองประเทศต้องประชันหน้ากันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันทั้งสองมหาอำนาจจะมีการแข่งขันเพื่อนำพาประเทศของตนเองไปสู่อีกระดับในด้านเศรษฐกิจหรือในด้านอื่น ๆ ก็ดี แต่การที่ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจโลกในปัจจุบันนั้นก็ต้องการก้าวผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีต กล่าวคือในช่วงค.ศ. 1979 ทางจีนและอเมริกานั้นได้ทำการเจริญสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกทำให้ทั้งสองประเทศนั้นได้ร่วมมือกันในหลาย ๆ ด้าน และประเด็นที่สำคัญก็คือด้านเศรษฐกิจ และการเจริญสัมพันธ์ไมตรีเหตุการณ์ครั้งนี้จึงถือเป็นก้าวแรกของการร่วมมือที่สำคัญ เพราะเป็นครั้งแรกที่จีนได้ทำการเปิดประเทศอย่างเป็นทางการหลังจากที่ทำการปิดกั้นมาอย่างยาวนาน

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดข้อสงสัยและอยากทำการศึกษาว่าเพราะเหตุใดสองมหาอำนาจอย่างจีนและอเมริกาที่เคยมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีเมื่อนานมาแล้วจึงเกิดการบาดหมางกัน ถึงแม้ว่าทั้งสองประเทศจะไม่ได้ประชันกันด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองหรือทางกำลังทหารเหมือนในอดีตอย่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสงครามเย็นแล้วก็ตาม ในช่วงนั้นจีนและอเมริกามีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีและมีการให้ความร่วมมือในประเด็นด้านเศรษฐกิจอย่างไรบ้างนับตั้งแต่ที่ทั้งสองประเทศมีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกไปจนถึงช่วงค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างการผลัดเปลี่ยนอำนาจของสหรัฐอเมริกาสู่ประธานาธิบดีคนใหม่

⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย. สหรัฐฯ VS จีน: สองมหาอำนาจ หนึ่งจุดเปลี่ยนสำคัญ และสิ่งที่ไทยควรทำ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/_Pages/Article_29Oct2020.aspx

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000) เนื่องจากปี ค.ศ. 1979 นั้นเป็นครั้งแรกที่จีนเปิดประเทศผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายในประเด็นเศรษฐกิจด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาที่ถูกปรับเปลี่ยนหลังการเปิดประเทศของจีน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 สามารถทราบถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000)
- 1.3.2 สารนิพนธ์นี้สามารถนำไปเป็นเอกสารประกอบในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000) หรือสามารถนำไปเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงด้านการศึกษาของผู้ที่สนใจในหัวข้อประเด็นนี้ได้

1.4 ขอบเขตการศึกษา

สารนิพนธ์เล่มนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับประเทศจีนและอเมริกาโดยเน้นศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งขอบเขตช่วงเวลาที่คุณศึกษาเลือกที่จะศึกษานั้นจะอยู่ในช่วง ค.ศ.1979 – 2000

1.5 วิธีการศึกษา

จากการศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกานั้น ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการศึกษาโดยทำการเลือกใช้ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร บทความ บทวิเคราะห์ บทความ บทสัมภาษณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สารานุกรม สารนิพนธ์ รวมถึงแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่มีความน่าเชื่อถือ โดยข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะถูกนำมาใช้ประกอบเป็นแหล่งอ้างอิงและเรียบเรียงอยู่ในสารนิพนธ์เล่มนี้

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000) จะอาศัยกรอบความคิดด้านการพึ่งพาอาศัยกัน ทฤษฎีเกี่ยวพัน ทฤษฎีดุลอำนาจ ทฤษฎีเกม รวมถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบความรู้ในการศึกษา โดยในบทนี้จะเป็นการนำเสนอการทบทวนกรอบความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งจะแบ่งการนำเสนอตามลำดับออกเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1. กรอบความคิดด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Interdependence)
2. ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linked Theory)
3. ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory)
4. ทฤษฎีเกม (Game Theory)
5. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบความคิดด้านการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence)

กรอบความคิดเรื่องการพึ่งพาอาศัยกันและกันถือเป็นกรอบความคิดใหม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยกว้างขวางในหมู่นักวิชาการตะวันตก เนื่องจากวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ประเทศต่าง ๆ มีการพึ่งพาอาศัยกันทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ริชาร์ด โรสเครนซ์ (Richard Rosecrance) และคณะ ได้ให้คำจำกัดความของการพึ่งพาอาศัยกันและกันว่า หมายถึง ความเกี่ยวเนื่องกันโดยตรงระหว่างผลประโยชน์ของรัฐต่าง ๆ ซึ่งเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในรัฐหนึ่ง รัฐอื่น ๆ ก็จะถูกกระทบไปด้วยในทางเดียวกัน⁶

⁶ R. Rosecrance, A. Alexandroff, W. Koehler, J. Kroll, S. Laqueur and J. Stocker, "Whiter Interdependence," International Organization (Summer 1977), p. 427. อ้างใน กิติภัทร วีระเดชะ, 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 15.

ริชาร์ด เอ็น คูเปอร์ (Richard N. Cooper) อธิบายว่า การพึ่งพาซึ่งกันและกัน หมายถึง ระดับของการมีอิทธิพลต่อกันทางเศรษฐกิจของประเทศหนึ่งต่อเศรษฐกิจประเทศอื่น โดยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศหนึ่งจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศอื่นด้วย⁷

จอร์จ ที เครน (George T. Cane) และอัลบา อามาวิ (Alba Amawi) อธิบายว่าการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ หมายถึง การที่แต่ละประเทศจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยต่อกันหรือพึ่งพาระหว่างกัน ซึ่งการพึ่งพาอาศัยกันและกันในทางการเมืองโลกนั้นหมายถึง สถานการณ์ที่บ่งบอกได้จากจุดยืนของผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายและจากการต่างตอบแทนต่อกัน สิ่งที่เกิดขึ้นนี้จะปรากฏในรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางการทูต การเมือง การไหลเวียนของเงินตรา สินค้า การติดต่อระหว่างประชาชน และกันส่งข่าวสารติดต่อกันข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจและสังคม มีผลทำให้โลกมีลักษณะปราศจากพรมแดนระหว่างประเทศต่าง ๆ⁸

โรเบิร์ต โอ โคเฮน (Robert O. Keohane) และ โจเซฟ เอส ไนย (Joseph S. Nye) ได้เสนอกรอบความคิดเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไว้ว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นทุกขณะจนกลายเป็น “การพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างสลับซับซ้อน” (complex interdependence) กล่าวคือ เป็นระบบที่ลักษณะระบบสังคมโลกมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างสลับซับซ้อนและประเทศต่าง ๆ มีช่องทางจักรกลและเครื่องมือในการติดต่อกันและมีปฏิสัมพันธ์กันหลายช่องทางนโยบายต่างประเทศในสมัยปัจจุบันจะครอบคลุมปัญหาต่าง ๆ มากมายที่ทุกเรื่องมีความสำคัญมากเท่าเทียมกันจนไม่อาจจัดลำดับความสำคัญได้อย่างชัดเจนและที่สำคัญคือ

⁷ Richard N. Cooper, *Economic Policy in an Interdependence World: Essay in World Economics* (London: The MIT Press, 1986), p. 291. อ้างใน กิติภัทร วีระเตชะ, 2542. **ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998.** วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 15.

⁸ George T. Crane and Alba Amawi, *The Theoretical of International Political Economy* (Oxford: Oxford University Press, 1991), p. 123. อ้างใน กิติภัทร วีระเตชะ, 2542. **ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998.** วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 15.

กำลังอำนาจทางทหารได้ลดความสำคัญลงไปและไม่ได้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายของรัฐอีกต่อไป⁹

ในความหมายของโคเฮน และ ไนย การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นการมีปฏิสัมพันธ์กันที่มีลักษณะต่างตอบแทน (reciprocal) จากทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผลได้ร่วมกัน (mutual benefit) หรือผลเสียร่วมกัน (mutual cost) ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อาจจะเป็นความร่วมมือหรือการแข่งขันกันก็ได้ซึ่งทั้งสองฝ่ายอาจทั้ง “ได้” และ “เสีย” ในโอกาสต่างกัน

อำนาจในความสัมพันธ์แบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเกี่ยวข้องกับคำว่าความอ่อนไหว (sensitivity) และความเปราะบาง (vulnerability) ในที่นี้โคเฮน และ ไนย กล่าวว่า ความอ่อนไหวคือระดับของการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยฝ่ายตรงข้ามในขณะที่ยังไม่มีเปลี่ยนแปลงนโยบายของตัวเองนั้น ๆ ส่วนความเปราะบางเป็นเรื่องของผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปด้วยการหาทางเลือกอื่นแทน เช่น การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันโลกโดยกลุ่มประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศที่นำเข้าน้ำมันโดยถ้ามองที่ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ในขณะที่แต่ละประเทศยังไม่ได้ปรับเปลี่ยนมาตรการรองรับสถานการณ์เช่นนี้เลยเรียกว่าเป็นความอ่อนไหว แต่ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศที่นำเข้าน้ำมันแล้วเช่น บางประเทศอาจหาแหล่งน้ำมันอื่นหรือใช้วัตถุดิบอย่างอื่นแทนน้ำมันได้ จะเป็นเรื่องของความเปราะบาง และไม่จำเป็นเสมอไปที่ประเทศที่มีระดับความอ่อนไหวสูงนั้นต้องมีระดับความเปราะบางสูงด้วย เพราะถ้าประเทศที่มีความอ่อนไหวสูง สามารถปรับตัวด้วยการเปลี่ยนแปลงมาตรการภายในของตนได้ทำให้ไม่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของต่างประเทศมากนัก ประเทศนั้นก็จจะไม่รู้สึกเปราะบางมากนัก อย่างไรก็ตามหากกระดับของความอ่อนไหวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายในสังคมหนึ่งก็อาจนำไปสู่การเรียกร้องของคนในสังคมให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศก็ได้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าเรื่องของความอ่อนไหว และความเปราะบาง ไม่เป็นเพียงการศึกษาผลกระทบที่เป็น

⁹ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Power and Independence: World Politics in Transition (Boston: Little Brown, 1977), p. 225. อ้างใน กิติภัทร วีระเตชะ, 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 16.

รูปธรรม เช่น ปริมาณการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าเท่านั้น แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับนามธรรม เช่น ความรู้สึกไม่พอใจของคนในสังคม การกีดกันทางการเมือง รวมทั้งค่านิยมของสังคมด้วย¹⁰

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในมิติของความอ่อนไหวและความเปราะบางนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องอำนาจ เพราะประเทศที่มีความสัมพันธ์กันสามารถอาศัยความไม่เท่าเทียมกันของความอ่อนไหวและความเปราะบางมาสร้างอิทธิพลหรืออำนาจในการต่อรองเหนือฝ่ายตรงข้ามได้โดยเฉพาะใช้แนวคิดความเปราะบางสะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ระบบความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ ใครสามารถกำหนดกฎเกณฑ์ของระบบ (Rules of the Game) ได้มากกว่ากันกล่าวคือในกรณีที่ประเทศหนึ่งสามารถหาทางเลือกอื่นได้เมื่อถูกกระทบจากการกระทำของอีกประเทศหนึ่งโดยมีต้นทุนของการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักหรือคนในประเทศเต็มใจที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นประเทศนั้นก็ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้อื่นมากนักส่วนความอ่อนไหวจะเป็นประโยชน์ต่อการเปรียบเทียบอำนาจระหว่างตัวแสดงในกรณีที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงนโยบายได้ง่ายในทันทีทันใดซึ่งอาจเป็นเพราะกฎเกณฑ์ค่านิยมความเชื่อภายในสังคมหรือระบบมีความเคร่งครัดไม่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย¹¹

นอกจากนี้โคเฮน และ ไนย ยังได้เสนอว่าการแสดงความเป็นเจ้าหรือผู้นำเพียงผู้เดียวของประเทศที่พัฒนาแล้วไม่สามารถสร้างความได้เปรียบในการต่อรองในลักษณะเด็ดขาดเพราะแต่ละประเทศต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันในกรอบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อนดังนั้นสหรัฐอเมริกาแม้จะเป็นประเทศมหาอำนาจชั้นนำ แต่ไม่สามารถมีนโยบายเรื่องหนึ่งเรื่องใดได้โดยเด็ดขาดแต่ฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะนโยบาย

¹⁰ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Power and Independence: World Politics in Transition (Boston: Little Brown, 1977), p. 8-9. อ้างใน กิติภัทร วีระเตชะ, 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

¹¹ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Power and Independence: World Politics in Transition (Boston: Little Brown, 1977), p. 17. อ้างใน กิติภัทร วีระเตชะ, 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นั่นจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากเพียงใดก็ตามเพราะจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้อื่นมาช่วยทั้งในด้านช่วยสร้างเสถียรภาพในระดับโลกและช่วยส่งเสริมผลประโยชน์ส่วนตัวของสหรัฐอเมริกาในขณะเดียวกันด้วย¹²

2.กรอบความคิดทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linked Theory)

ทฤษฎีนี้อธิบายความเกี่ยวพันกันระหว่างการเมืองระหว่างประเทศและการเมือง ภายในของประเทศต่าง ๆ ในแง่ที่ว่าปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ไม่เพียงแต่เกิดจากผลของปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในของประเทศต่าง ๆ แต่ยังสามารถ จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในของประเทศต่าง ๆ ได้อีกด้วย ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐ โดยถือว่าทั้งสองปัจจัยต่างมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดัน ให้รัฐกระทำหรือนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัจจัยภายในและภายนอกของรัฐเปรียบเสมือนส่วนที่ใส่เข้าไป (Input) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้นำของรัฐ (Decision Maker) เมื่อส่วนที่ใส่เข้าไปผ่านกระบวนการกลั่นกรองพิจารณา (Conversion Process) โดยผู้นำของรัฐหลายขั้นตอนแล้ว (ในแต่ละประเทศกระบวนการกลั่นกรองนี้อาจเหมือนกันหรือ แตกต่างกันไปสุดแล้วแต่ชนิดของระบบทางการเมือง) ก็จะได้ส่วนที่เป็นผลออกมา (Outputs)¹³

3.กรอบความคิดทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory)

ทฤษฎีนี้ถือว่าโลกประกอบด้วยรัฐมีจำนวนกว่า 140 ประเทศ มีคุณภาพของพลัง ต่าง ๆ ซึ่งถ้าหากไม่มีดุลภาพดังกล่าวในโลกแล้ว ซึ่งสันติภาพก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทฤษฎีนี้ถือว่า สถานการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลสำคัญมากต่อประเทศต่าง ๆ และถือว่ามีส่วนผลักดันให้รัฐ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ทฤษฎีนี้ตั้งสมมติฐานว่าถ้าหากสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นไปในรูปที่รัฐ แต่ละรัฐ หรือกลุ่มรัฐแต่ละกลุ่มมีอำนาจทัดเทียมกันแล้ว การรุกรานซึ่งกันและกันก็จะเกิดได้ยาก เพราะไม่แน่ใจว่าตนจะเป็นฝ่ายชนะ นอกจากนี้ นักทฤษฎีดุลแห่งอำนาจเชื่อว่าการที่รัฐกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัฐอื่น ๆ หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้ อย่างไร

¹² Stanley J. Michalak, Jr., "Theoretical Perspectives for Understanding International Interdependence," XXXII (October 1979 – July 1980) p. 143. อ้างใน กิติภัทร วีระตะชะ, 2542.

ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาต่อจีน ระหว่างค.ศ 1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า 17.

¹³ ศิโรจน์ ภาคสุวรรณ. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหงหน้า 32-33. อ้างใน กฤษณ์ ลัยวิรัตน์. ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย โอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). เอกสารวิจัยวิทยาลัยการป้องกันราชอาณาจักร. หน้า 10-11.

อย่างหนึ่งต่อการกระทำของรัฐอื่น ๆ นั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการ 2 ประการ ได้แก่ ความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งอำนาจและอิทธิพล และความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพล¹⁴

โดยทฤษฎีนี้สามารถกล่าวได้ว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่าง ๆ เกิดขึ้นถึงแม้ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบฝ่ายคู่ขนานก็ตาม หากจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของประเทศจีนกับอเมริกานั้นก็ต้องย้อนไปสู่ช่วงเหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโลกขึ้นอีกครั้ง บทบาทและอิทธิพลของมหาอำนาจยุโรปตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ในขณะนั้นได้ลดลงทำให้เกิดอภิมหาอำนาจสองขั้วขึ้นอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต บทบาทของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคเอเชียและรวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือได้ว่ายังมีความโดดเด่นอยู่ นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตหลัง ค.ศ. 1945 หลังจากเยอรมันแพ้สงคราม และสหภาพโซเวียตเริ่มขยายอิทธิพลในยุโรปตะวันออก จนกระทั่งก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจระดับโลกส่งผลให้สหภาพโซเวียต หรือโซเวียตรัสเซียมีความจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อการแข่งขันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหารเพิ่มสูงขึ้น¹⁵ ทำให้มีการขยายยุทธศาสตร์เชิงนโยบายจากภูมิภาคยุโรป สู่ภูมิภาคอื่น ๆ

การหันเข้าสู่เอเชียในช่วงสงครามเย็นนอกจากการแข่งขันอิทธิพลกับสหรัฐอเมริกาแล้วสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นอีกเหตุผลและเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สหภาพโซเวียตต้องเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชียที่แต่เดิมยุทธศาสตร์ของสหภาพโซเวียตหลักคือยุโรปตะวันออก สำหรับอุดมการณ์ทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงสงครามเย็นถือเป็นประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในสายคอมมิวนิสต์แต่การแตกออกจากสหภาพโซเวียตตั้งแต่ ค.ศ.1960 สาเหตุเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ทางคอมมิวนิสต์ของจีนกับรัสเซีย ทำให้ภาวะการแข่งขันในอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความรุนแรงมากขึ้น¹⁶

¹⁴ ศิโรจน์ ภาคสุวรรณ. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง หน้า 34. อ้างใน กฤษณ์ ลัยวิรัตน์. ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย โอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). เอกสารวิจัยวิทยาลัยการป้องกันราชอาณาจักร. หน้า 11.

¹⁵ ชาตรี ฤทธารมย์. (2537). นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต 1945-1990. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 75. .

¹⁶ จิราพร ตรีวิเศษสร. (2562). พัฒนาการความสัมพันธ์ทางการเมืองและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างสหภาพโซเวียตกับประเทศไทย ค.ศ.1946 – 1991. หน้า 34. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/11791>

ระหว่างปี ค.ศ. 1945 – 1991 เป็นช่วงที่การเมืองในลักษณะของสงครามเย็นได้ดำเนินไป มีการ แบ่งฝ่ายเป็นโลกประชาธิปไตยและฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อันเนื่องมาจากความแตกต่างในอุดมการณ์ ทาง การเมืองฝ่ายสหภาพโซเวียตแม้ว่าจะเป็นผู้นำในค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์แต่ระหว่างนั้นความสัมพันธ์กับ ประเทศร่วมอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างจีนกลับมีความแตกแยกหลังจากที่สิ้นสุดยุคสตาลิน อันเนื่องมาจาก การที่จีนได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศราวช่วงทศวรรษที่ 1950 จุดนี้ทำให้จีนขาดความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และเมื่อหลังการถึงแก่กรรมของส ตาลินส่งผลให้นายนิคิต้า ครุชชอฟ (Nikita Khrushchev) สืบทอดตำแหน่งแทนแต่กลับมีการดำเนินนโยบาย ต่อต้านสตาลิน ทำให้จีนภายใต้การนำของเหมา เจ๋อตง มองว่าครุชชอฟเบี่ยงเบนอุดมการณ์ของมาร์กซิสต์ – เลนินนิสต์จีน ยอมรับไม่ได้กับนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Peaceful Coexistence) กับฝ่ายโลกเสรี

ความขัดแย้งดังกล่าวก็ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ อันเนื่องจากจีนขอรับความช่วยเหลือจากสหภาพโซ เวียตในการสร้างระเบิดนิวเคลียร์แต่สหภาพโซเวียตก็ตั้งเงื่อนไขที่เป็นการบีบบังคับหลายประการที่จีนไม่อาจ ยอมรับได้จนตัดสินใจสร้างระเบิดนิวเคลียร์เองและให้ถอดถอนผู้เชี่ยวชาญของสหภาพโซเวียต ออกจาก ประเทศส่งผลให้สหภาพโซเวียตไม่พอใจและยุติการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่จีน สิ่งนี้ ส่งผลต่อความ ยากลำบากสำหรับจีนอย่างมาก จึงทำให้ช่วงสงครามเย็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์ไม่ใช่ระหว่าง สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต อย่างเดียว การแข่งขันจึงมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นส่งผลต่อสภาวะทางการเมือง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากเวียดนามได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซ เวียตมาโดยตลอดส่งผลให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเกิดความไม่พอใจเกิดขึ้น¹⁷

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1969 ประธานาธิบดีนิกสันได้แถลงหลักการนิกสัน มีสาระสำคัญ คือ สหรัฐอเมริกายังรักษาพันธกรณีในสนธิสัญญาที่ทำไว้กับประเทศต่าง ๆ แต่การป้องกันประเทศจะต้องเป็น ภาระของชนชาตินั้นเอง สหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะใช้กำลังเข้าช่วยเหลือต่อเมื่อมีการใช้อาวุธนิวเคลียร์เท่านั้น

ค.ศ. 1970 สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้ปรับนโยบายต่างประเทศของตนใหม่โดยหันไปดำเนิน นโยบายผ่อนคลายนความตึงเครียด (Detent) เนื่องจากปัจจัยหลายประการได้แก่ ความแตกแยกภายในโลก

¹⁷ จีราพร ตริวิเศษสร. (2562). พัฒนาการความสัมพันธ์ทางการเมืองและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ระหว่างสหภาพโซเวียตกับประเทศไทย ค.ศ.1946 – 1991. หน้า 35. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/11791>

คอมมิวนิสต์ทางด้านอุดมการณ์และผลประโยชน์, การกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา กับ สาธารณรัฐประชาชนจีน, ความขัดแย้งกันเองในกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตยบทบาทของประเทศโลกที่ 3 ที่เรียกร้องให้ชาติมหาอำนาจยุติการประจันหน้ากัน และความหวุ่นวิตกในภัยสงครามนิวเคลียร์

ค.ศ. 1971 ผู้นำโลกเสรีประชาธิปไตย และโลกคอมมิวนิสต์ต่างประนีประนอมกันทำให้ สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติแทนไต้หวัน จากเหตุผลที่ว่า รัฐบาลอเมริกัน เห็นความจำเป็นที่จะต้องกระชับความสัมพันธ์ กับ จีนคอมมิวนิสต์เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการ แก้ปัญหาสงครามเวียดนามอันเป็นปัญหาสำคัญของสหรัฐอเมริกาและเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ฝ่ายจีนก็พร้อมที่จะเจรจาผูกมิตรกับผู้นำโลกฝ่ายเสรีประชาธิปไตยเพื่อคานอำนาจสหภาพโซเวียตไว้

ค.ศ.1972 ประธานาธิบดีนิกสันได้เดินทางเยือนกรุงปักกิ่ง และกรุงมอสโก และในปีเดียวกัน นั้นเอง เบรพเนฟผู้นำสหภาพโซเวียตก็ได้ไปเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นการตอบแทนเพื่อเจรจาลดอาวุธ นับเป็นครั้งแรก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่โลกเสรีประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ได้ประนีประนอมกัน¹⁸

จากข้อมูลข้างต้นที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์รักสามเส้าของทั้งสามประเทศอันได้แก่ จีน อเมริกา และโซเวียตนั้นล้วนเป็นสาเหตุที่มาจากการเมืองการปกครองที่ประกอบไปด้วยความแตกต่างทางด้านความคิดและอุดมการณ์ ถึงแม้ว่าจีนจะเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์มาอย่างยาวนานและยังไม่มีท่าทีที่จะเปลี่ยนแปลง ถึงกระนั้นอเมริกาก็มีการปกครองแบบประชาธิปไตยและต่อต้านการขยายอำนาจของคอมมิวนิสต์อย่างประเทศจีนก็ยังคงมีการร่วมมือกันระหว่างรัฐเพื่อผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายทั้ง ๆ ที่ทั้งสองประเทศเองก็ยังมี ความขัดแย้งกันเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของโซเวียตที่มีแนวโน้มจะขยายอำนาจของระบอบคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกาก็มีความผันผวนอยู่ตลอดเวลาจะร่วมมือกันก็ต่อเมื่ออีกฝ่ายตระหนักว่าการร่วมมือในแต่ละครั้งนั้นจะสามารถใช้ประโยชน์จากอีกฝ่ายได้ในด้านใดบ้าง จีนเองก็ยังไม่ได้ลงหลักปักฐานว่าจะอยู่เป็นสัมพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปตลอด จากความสัมพันธ์รักสามเส้านี้จึงเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดฝ่ายมีอำนาจเหนือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

¹⁸ Satit UP. ไม่ปรากฏปี. แนวคิดและที่มาของนโยบายต่างประเทศของอเมริกา. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563.

เข้าถึงได้จาก http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AboutStudent/Document/Hist_ModernWorld/Century20th/pdf/USAPolicy1.pdf

4.กรอบความคิดทฤษฎีเกม (Game Theory)

ทฤษฎีเกมอธิบายว่าการเมืองภายในประเทศหรือการเมืองระหว่างประเทศที่ดี ต่างก็มีลักษณะคล้ายเกมชนิดหนึ่งซึ่งมีการแข่งขัน (Competition) และในการแข่งขันนี้จะต้อง มีผู้แสดงบทบาทหรือตัวกระทำ (Actors) ตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้แสดงเหล่านั้นจะต้องเป็นผู้มีเหตุผล ในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ (Strategy) หรือยุทธวิธีที่อำนวยผลประโยชน์ต่อตนมากที่สุดและในกรณี ที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียซึ่งไม่อาจจะทนต่อไปได้ ผู้แสดงจะต้องยอมแพ้ในทันที ถ้าผู้แสดงไม่มีเหตุผล โดยไม่ยอมแพ้ก้จะมีผลทำให้การทำนายของทฤษฎีนี้ ผิดทันที¹⁹

ทฤษฎีเกมที่ใช้คือแนวทางเกมศูนย์ (Zero Sum Game) และแนวทางเกมไม่ศูนย์ (Non-zero Sum Game) ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น เกมบวก (Positive Sum Game) และเกมลบ (Negative Sum Game)

ทฤษฎีเกมศูนย์ (Zero Sum Game) หมายถึงแนวทางในการตัดสินใจว่าต้องมีผู้ได้ (Winner) และผู้เสีย (Looser) ผู้ตัดสินใจที่จะเล่นเกมนี้จะต้องมีการประเมินอำนาจต่อรอง และต้อง มีความมั่นใจว่าตนเองนั้นมีอำนาจตัดสินใจสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

ทฤษฎีเกมลบ (Negative Sum Game)²⁰ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีเกมประเภทไม่ศูนย์ (Non-zero Sum Game) หมายถึงกรอบการตัดสินใจบนพื้นฐานที่ว่าถ้าเมื่อใดผลการตัดสินใจนั้นจะทำให้ผู้ตัดสินใจทุกฝ่ายเป็นผู้เสีย ผู้ตัดสินใจนั้นจะหลีกเลี่ยงการตัดสินใจดังกล่าว ตัวอย่างคือ นาย ก กับ นาย ข มีการเจรจาต่อรองกัน แต่ในที่สุดก็ทะเลาะกันทำให้การเจรจาต่อรองล้มเหลว และทำให้ธุรกิจของ ทั้งสองฝ่ายต่างพังทั้งคู่ เพราะนาย ก ซื้อวัตถุดิบจากนาย ข ซึ่งมีราคาถูกและหาซื้อจากที่อื่นไม่ได้ทำให้นายกมีความได้เปรียบคู่แข่ง ในขณะที่นาย ข ต้องพึ่งนาย ก ซึ่งเป็นลูกค้ารายใหญ่ ซึ่งถ้านาย ก ไม่ซื้อ วัตถุดิบ นาย ข ก็จะต้องขาดทุน ทฤษฎีเกมลบ ก็จะอธิบายพฤติกรรมของของนาย ก และ นาย ข ในอนาคต ว่าจะต้องกลับมาเจรจากันใหม่ และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเจรจาด้วยความจำเป็นของการ หลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย

¹⁹ ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 38. อ้างใน กฤษณ์ ลัยวิรัตน์. ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย โอกาสและความท้าทายต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). เอกสารวิจัยวิทยาลัยการป้องกันราชอาณาจักร. หน้า 11.

²⁰ จุลชีพ ชินวรรณ. (2547). ทฤษฎีเกมกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ. หน้า 2-5. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_25602561/PDF/8341p/5.2%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%202.pdf

ทฤษฎีเกมบวก (Positive Sum Game) ซึ่งมีหลักการสำคัญที่อธิบายการตัดสินใจ บนพื้นฐานของเหตุ และผลว่าผู้ตัดสินใจจะต้องพยายามหาแนวทางที่ได้ทั้งคู่ (Win-Win) ทางออกในการ ตัดสินใจของทุกฝ่ายคือ การประเมินสถานการณ์ของตนเองและของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายก็ได้และ หาแนวทางที่จะมีจุดพบกันของ ผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เรียกว่า “เกมบวก” (Positive Sum Game) จุดที่เป็นเกมบวกนั้นย่อมเป็นจุดรวม ของการหักลบผลประโยชน์และต้นทุนของแต่ละฝ่าย โดยมีข้อสรุปว่า การหักลบของแต่ละฝ่ายมีผลบวก (Positive) มากกว่าผลลบ และแน่นอนในทางปฏิบัติบางฝ่ายย่อม มีมากกว่าบางฝ่าย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจ ต่อรองหรือความฉลาดและข้อมูลของแต่ละฝ่าย บางคนก็ อาจจะมีอำนาจต่อรองน้อยแต่เข้าใจฝ่ายตรงข้าม และมีข้อมูลมากกว่าก็อาจจะได้ผลประโยชน์สูงกว่า ฝ่ายตรงข้ามซึ่งแม้จะมีอำนาจต่อรองในความเป็นจริง มากกว่าก็ได้ อย่างไรก็ตามการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ ย่อมไม่ได้หมายถึงอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสีย เพราะถ้าเป็น เช่นนั้นจะเข้าใจกรอบขอบเขตเกมศูนย์ แต่ในทฤษฎี เกมบวก ผลได้อาจจะไม่เท่ากันแต่ทุกฝ่ายสรุปหักลบแล้วต้อง เป็นผู้ได้

ทฤษฎีและกรอบความคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนเป็นปัจจัยหลักและตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความ ร่วมมือ และความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ระหว่างรัฐ ไม่ว่าจะเป็นในด้านบวกหรือด้านลบก็ตามแต่ โดยต่อจากนี้ จะกล่าวถึงการเมืองภายในของประเทศจีนในสมัยเติ้งเสี่ยวผิงเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับทฤษฎี และ กรอบความคิด โดยจะอธิบายถึงความเป็นมาและสาเหตุก่อนที่จีนจะเปิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับอเมริกาใน ลำดับถัดไป

เติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping, ค.ศ. 1904 – 1997) เป็นผู้นำรุ่นที่สองของสาธารณรัฐประชาชนจีน และถือว่าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ที่ทำงานรับใช้พรรคยาวนานที่สุดในโลก²¹ สำหรับชีวิตทางการเมือง ของ เติ้ง เสี่ยวผิง เขาถูกปลดจากตำแหน่งถึง 3 ครั้ง แต่สามารถกลับคืนสู่อำนาจและดำรงตำแหน่งที่สำคัญ กว่าเดิมทุกครั้ง²² เติ้ง เสี่ยวผิงได้เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนในยุโรปและได้เดินทางไปศึกษาทฤษฎี มาร์กซ์ที่สหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1926 หลังจากนั้นได้เดินทางกลับสู่ประเทศจีนใน ค.ศ. 1927 โดยทำงาน

²¹ ริชาร์ด อีแวนส์. (2540). เติ้ง เสี่ยวผิง ผู้รังสรรค์จีนยุคใหม่. แปลโดย ดร.ณิชา แซ่ลิ้ว. หน้า 35. อ้างใน พศวีร์ เทียบ คุณ. บทบาททางการเมืองของเติ้ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

²² ทวีป วรดิลก. (2536). ชีวิตและงาน 30 ผู้นำคนสำคัญของโลก. กรุงเทพฯ:อักษรวิวัฒนา. หน้า 61.

ให้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการต่อต้านพรรคกัวมินตั่ง เนื่องจาก เต็ง เสี่ยวผิง เห็นด้วยกับแนวความคิดของ เหมา เจ๋อตุง (Mao Zedong, ค.ศ. 1893 – 1976) ซึ่งขัดแย้งกับแนวความคิดของสมาชิกพรรคฝ่ายสหภาพโซเวียตที่มีอำนาจภายในพรรค จึงทำให้ใน ค.ศ. 1933 เต็ง เสี่ยวผิง ถูกปลดตำแหน่งและส่งไปทำงานที่อื่น²³

ใน ค.ศ. 1934 เจียง ไคเชก (Chiang Kaishek, ค.ศ. 1887 – 1975) ได้ทำการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างหนัก จนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์รวมทั้ง เต็ง เสี่ยวผิง ต้องเคลื่อนย้ายออกจากฐานที่มั่นที่มณฑลเจียงซี (Jiangxi) เดินทางทางไกลไปยังที่มั่นใหม่ในมณฑลชานซี (Shaanxi) โดยในระหว่างการเดินทางไกลพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ประชุมกันที่เมืองจุนอิ่น (Junyi) มณฑลกุ้ยโจว (GuiZhou) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1935 จากการประชุมครั้งนี้ เหมา เจ๋อตุงได้เป็นผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่วน เต็ง เสี่ยวผิง ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าฝ่ายโฆษณาชวนเชื่อ

ในช่วงสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (ค.ศ. 1937 – 1945) และสงครามกลางเมือง (ค.ศ. 1945 – 1949) เต็ง เสี่ยวผิง ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการการเมืองประจำกองทัพที่ 129 ซึ่งมี หลิว ป๋อเฉิง (Liu Bocheng, ค.ศ. 1892 – 1969) เป็นผู้บัญชาการ เต็ง เสี่ยวผิง ได้ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนอื่น ๆ จนสามารถโค่นล้มรัฐบาลกัวมินตั่งได้สำเร็จใน ค.ศ. 1949

หลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน วันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 เต็ง เสี่ยวผิง ได้รับมอบหมายให้บริหารงานปกครองเขตตะวันตกเฉียงใต้ และใน ค.ศ. 1952 เขาได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นอกจากนี้ยังได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน และเป็นสมาชิกของคณะกรรมการการเมืองซึ่งถือว่าเป็นองค์กรสูงสุดของพรรค²⁴

²³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). เต็ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย. วารสารประวัติศาสตร์. หน้า 27. อ้างใน พศวีร์ เทียบคุณ. บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

²⁴ บุญศักดิ์ แสงระวี. (2529). เต็ง เสี่ยวผิง ชีวิตและการต่อสู้. หน้า 243-245. อ้างใน พศวีร์ เทียบคุณ. บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

ในทศวรรษ 1960 จีนประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนัก เนื่องจากความผิดพลาดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของ เหมา เจ๋อตง ในการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและระบบคอมมูน²⁵ หลิว เซ้าฉี (Liu Shaoqi, ค.ศ. 1898 – 1969) และ เต็ง เสี่ยวผิง ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ เหมา เจ๋อตง ไม่พอใจ และตอบโต้การรณรงค์ปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution, ค.ศ. 1966 – 1976) ทำให้หลิว เซ้าฉี และ เต็ง เสี่ยวผิง ถูกวิพากษ์วิจารณ์และถูกปลดออกจากตำแหน่งหมดอำนาจทางการเมือง

ภายหลัง หลิน เปียว (Lin Biao, ค.ศ. 1907 – 1971) ผู้ดำรงตำแหน่งทายาททางการเมืองของเหมา เจ๋อตง เสียชีวิต เนื่องจากพยายามก่อการรัฐประหารโค่นล้มอำนาจ เหมา เจ๋อตง แต่ไม่สำเร็จและเสียชีวิต เนื่องจากเครื่องบินตกขณะหลบหนีไปยังสหภาพโซเวียต²⁶ ประกอบกับ โจว เอินไหล (Zhou Enlai, ค.ศ. 1899 – 1976) ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง ทำให้ เหมา เจ๋อตง ตัดสินใจเรียกตัว เต็ง เสี่ยวผิง กลับมาช่วยบริหารประเทศ²⁷

ในค.ศ. 1972 เต็ง เสี่ยวผิง ได้กลับคืนสู่อำนาจทางการเมืองอีกครั้ง โดยได้ตำแหน่งในคณะกรรมการกิจการทหาร และเป็นรองนายกรัฐมนตรีคนที่ 1 ในการกลับมาใช้อำนาจในครั้งนี้ เต็ง เสี่ยวผิง ได้เร่งสร้างอำนาจของคนในพรรค ในรัฐบาล และในกองทัพ ด้วยการสนับสนุนของนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ที่ได้มอบหมายให้ เต็ง เสี่ยวผิง จัดทำร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 10 ปี (ค.ศ. 1976 – 1985) ซึ่งปรากฏว่าร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับนี้ ได้สร้างความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่าง เต็ง เสี่ยวผิง กับ แก๊ง 4 คน

²⁵ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน. หน้า 24. อ้างใน พศวีร์ เทียบคุณ. บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

²⁶ ริชาร์ด อีแวนส์. (2540). เต็ง เสี่ยวผิง ผู้รังสรรค์จีนยุคใหม่. แปลโดย ดร.ณิ แสงแก้ว. หน้า 250-251. อ้างใน พศวีร์ เทียบคุณ. บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

²⁷ เต็งหยง. (2546). เต็ง เสี่ยวผิง ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่. แปลโดย สุขสันต์ วิเวกเมธการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : เอลท์แคร์ พลัสลิซซิ่ง. หน้า 223.

กลุ่มแก๊ง 4 คน²⁸ โจมตี เต็ง เสี่ยวผิง อยู่ตลอดเวลาจนทำให้ เหมา เจ๋อตุง ไม่ไว้ใจ เต็ง เสี่ยวผิง และปลด เต็ง เสี่ยวผิง ออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่งภายหลังการรัฐประหารของ โจว เอินไหล ใน ค.ศ. 1976 และได้แต่งตั้ง ฮว่า กว๋อเฟิง (Hua Guojeng, ค.ศ. 1912-) เป็นนายกรัฐมนตรี และเป็นทายาททางการเมืองของตน

ภายหลังการรัฐประหารของเหมา เจ๋อตุง ใน ค.ศ. 1976 ฮว่า กว๋อเฟิง ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพปลดปล่อยประชาชน (People's Liberation Army – PLA) และสมาชิกอาวุโสภายในพรรคที่สนิทสนมกับ เต็ง เสี่ยวผิง ทำการจับกุมแก๊ง 4 คน แม้ว่า ฮว่า กว๋อเฟิง จะเป็นทายาททางการเมืองของ เหมา เจ๋อตุง แต่ไม่จะเป็นประสบการณ์ในการบริหาร หรือด้านอำนาจมิตลอดจนฐานสนับสนุนอำนาจของเขา เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วยังสู้ เต็ง เสี่ยวผิงไม่ได้²⁹ ดังนั้น ในค.ศ. 1977 เต็ง เสี่ยวผิง จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รองประธานพรรค รองประธานคณะกรรมการกิจการทหาร และหัวหน้าฝ่ายในกองทัพปลดปล่อยประชาชน³⁰

จากการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 11 วันที่ 18 – 22 ธันวาคม ค.ศ. 1978 ซึ่งได้มีการลงมติยกเลิกนโยบายตามความคิด เหมา เจ๋อตุง นั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองอย่างแท้จริงของ เต็ง เสี่ยวผิง แม้ว่า ฮว่า กว๋อเฟิง ยังคงอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและประธานพรรค และหลังจากนี้ เต็ง เสี่ยวผิง ได้พยายามเสนอคนของตนเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ตำแหน่ง

²⁸ แก๊ง 4 คน ประกอบด้วย เจียง ชิง (Jiang Qing, ค.ศ. 1914 – 1991) หวัง หงเหวิน (Wang Hongwen, ค.ศ. 1934 – 1992) เหยา เหวินหยวน (Yao Wenyuan, ค.ศ. 1932-) และ จาง ชุนเฉียว (Zhang Chunqiao, ค.ศ. 1917-). อังโน พศวีร์ เทียบคุณ. **บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997**. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

²⁹ ศิริพร ดาบเพชร. (2545). **การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์**. วารสารประวัติศาสตร์. หน้า 93. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/2587>

³⁰ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2542). **เต็ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย**. วารสารประวัติศาสตร์. หน้า 31-32. อังโน พศวีร์ เทียบคุณ. **บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997**. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งประธานาธิบดีซึ่งเป็นตำแหน่งประมุขของประเทศ จนทำให้ ฮว่า กว๋อเฟิง ลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองทุกตำแหน่งในปีต่อมา³¹

ภายใต้การนำของ เต็ง เสี่ยวผิง ซึ่งได้ยึดหลักการ “ปรับเปลี่ยน ปฏิรูป ปรับปรุง และยกระดับให้สูงขึ้น”³² ทำให้ เต็ง เสี่ยวผิง ได้นำนโยบายสี่ทันสมัย (Four Modernization) ของโจว เอินไหล มาพัฒนาประเทศทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การป้องกันประเทศ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งใช้นโยบายเปิดประเทศ (Open Door Policy) เพื่อรับการลงทุนจากต่างชาติ เต็ง เสี่ยวผิง ได้สร้างความสำเร็จอันสำคัญเอาไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ การนำเงินให้ก้าวไปบนเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และนำเงินเข้าสู่บทบาทสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ โดยระหว่าง ค.ศ. 1978 – 1979 เต็ง เสี่ยวผิง ได้เดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ และเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1979 ทำให้เงินกลับมามีบทบาทในเวทีโลกอีกครั้ง³³

การปฏิรูปภายใต้การนำของ เต็ง เสี่ยวผิง นั้นได้ดำเนินนโยบายสี่ทันสมัยซึ่งแต่เดิมมีรากฐานมาจากคำประกาศของนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล³⁴ ในที่ประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ ค.ศ. 1975 ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมี 2 ขั้นตอน โดยเริ่มจากแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (ค.ศ. 1976 – 1980) ขั้นตอนแรก คือ การสร้างระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เป็นอิสระภายใน ค.ศ. 1980 ขั้นตอนที่สอง คือ การทำให้ทันสมัยทางด้านเกษตร อุตสาหกรรม และการป้องกันประเทศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก่อนสิ้นช่วงศตวรรษนี้

³¹ เดวิด เอส. จี. กู๊ดแมน และ เจอร์ราร์ด เซกัลป์. (2538). **จีนไร้มังกรเต็ง**. แปลโดย ยืน ศรีวรจันทร์. อ่างใน พศวีร์ เทียบคุณ. **บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997**. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

³² สมเกียรติ โอสธสภา. (2536). **จีนขุมทองของนักลงทุน**. หน้า 23. อ่างใน พศวีร์ เทียบคุณ. **บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997**. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

³³ สันติ ตั้งรพีพากร. (2542). **อะเมซิ่งจูหงจี**. หน้า 140. อ่างใน พศวีร์ เทียบคุณ. **บทบาททางการเมืองของเต็ง เสี่ยว ผิง ค.ศ. 1949-1997**. สารนิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee.pdf>

³⁴ จุลชีพ ชินวรรณโณ. (2533). **การเมืองจีนในปัจจุบัน : เต็ง เสี่ยวผิงกับจีนยุคสี่ทันสมัยในเอเชียตะวันออกในทศวรรษ 1990**. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 61.

เพื่อให้เศรษฐกิจแห่งชาติก้าวไปอยู่ในแนวหน้าของโลก โดยการปฏิรูปประเทศตามนโยบายสี่ทันสมัยและดำเนินการตามคำขวัญที่ว่า “ปรับเปลี่ยน ปฏิรูป ปรับปรุง และยกระดับให้สูงขึ้น” ของ เต็ง เสี่ยวผิง นั้นมีใจความสำคัญดังนี้

“การปรับเปลี่ยน” หมายถึง ต้องปรับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจภาคต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการเกษตร อุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา ความสัมพันธ์ระหว่างการสะสมทุนกับการบริโภค ให้มีสัดส่วนที่เหมาะสม

“การปฏิรูป” หมายถึง ต้องจัดส่วนที่ไม่เหมาะสมในระบบบริหารเศรษฐกิจอย่างมีขั้นตอนตามหลักทางเศรษฐศาสตร์ โดยคำนึงถึงลักษณะพิเศษทางเศรษฐกิจและสังคมของจีน

“การปรับปรุง” หมายถึง ต้องจัดภาวะความยุ่งเหยิงในระบบบริหารของหน่วยงานวิสาหกิจ โดยเสริมสร้างให้มีฝ่ายจัดการที่แข็งแกร่ง ระบบการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เน้นการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดผลการผลิตที่สมบูรณ์

“ยกระดับให้สูงขึ้น” หมายถึง จะต้องเร่งมือในการยกระดับด้านการผลิต ด้านเทคนิค และด้านการบริหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ

แนวคิด-แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจจีนตามนโยบายสี่ทันสมัยที่สำคัญ คือ “หลักการพื้นฐาน 4 ประการ” และ “หนึ่งใจกลาง สองจุดพื้นฐาน”³⁵ (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2549, หน้า 189) หนึ่งใจกลาง สองจุดพื้นฐาน หมายถึง การยึดเอาการ สร้างสรรค์เศรษฐกิจสังคมนิยมที่ทันสมัยเป็นใจกลางหนึ่งเดียว และยึดเอาหลักการพื้นฐาน 4 ประการหนึ่งจุด กับการพัฒนาเศรษฐกิจนโยบายปฏิรูปและ เปิดประเทศอีกหนึ่งจุด รวมเป็นสองจุดพื้นฐานมาพัฒนาเศรษฐกิจ มีดังนี้

(1) **การปฏิรูปและพัฒนาเศรษฐกิจ** ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนา เศรษฐกิจ ด้วยการพัฒนาทางด้านทางด้านเกษตรกรรม พลังงาน คมนาคม การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและเปิดให้ตลาดเข้ามา มีบทบาทมากขึ้น

³⁵ Ziyang, Z. (1989). Advance Along the Road of Socialism with Chinese Characteristics. In Major Documents of the People's Republic of China. (December 1978-November 1989), p. 641-648. อ้างใน ปิยะภพ มะหะมัด. คุณูปการของเต็ง เสี่ยวผิง ที่มีต่อการสร้างสรรค์จีนให้ทันสมัย Deng Xiaoping's Contributions Towards The Creation of Modern China. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง บурพา ปีที่ 4 ฉบับที่ 1. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www.polsci-law.buu.ac.th/pegjournal/document/4-1/5.pdf>

(2) **การเปิดประเทศ** ให้มีความสำคัญกับการติดต่อหรือขยายการ แลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศ ทูนิเซีย นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์โดยที่คงความเป็นตัวของตัวเองอย่างเป็นอิสระ

(3) **การสร้างสรรคอารยธรรมทางจิตวิญญาณ** การสร้างอารยธรรมทาง จิตวิญญาณได้สำเร็จจะต้องสร้างอารยธรรมทางวัตถุขึ้นก่อน คือ การกินดีอยู่ดี ผลสำเร็จเกิดขึ้นได้ผ่านการพัฒนาทางการศึกษา วิทยาศาสตร์และการยกระดับทางศีลธรรม สรูป อารยธรรมทางจิตวิญญาณก็คือ อุดมการณ์ คุณธรรม และวินัยปฏิบัติ

(4) **การสร้างสรรคประชาธิปไตยแห่งสังคมนิยม** คือ การสร้างสรรค ระบบกฎหมายแห่งสังคมนิยมอย่างแน่นแฟ้น เพื่อให้ประชาธิปไตยแห่งสังคมนิยม เป็นทั้งระบอบการเมืองและระบบกฎหมาย นำมาซึ่งความเสมอภาค ความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากแนวคิด-แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแนว การพัฒนาเศรษฐกิจจากเดิมที่เป็นระบบรวมศูนย์มาสู่ระบบเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ที่ ตั้งเสี้ยวผิง นำมาปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี ค.ศ. 1978 ไม่ว่าจะเป็นโยบายหนึ่งประเทศสองระบบ หรือจะ เป็นการปฏิรูป และพัฒนาเศรษฐกิจ และการเปิดประเทศ ล้วนเป็หัวใจสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจ จีนสมัยแรก (ค.ศ. 1979-1989) ที่อยู่ภายใต้การขับเคลื่อนด้วยระเบียบเศรษฐกิจ เสรีนิยมใหม่ ซึ่งแพร่ขยายออกไปต่างภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงและ ตะวันออกเฉียงใต้

ต่อมาได้ดำเนินนโยบาย “หนึ่งประเทศ สองระบบ (One Country Two Systems)” เป็นแนวคิดของ นายเติ้ง เสี้ยวผิง ผู้นำจีนรุ่นที่สอง เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาการรวบรวมเกาะฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน โดย “หนึ่งประเทศ” คือความเป็นจีนเดียวโดยสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษชาวจีนต้องสละเลือดเนื้อและชีวิตในการพิทักษ์มาตุภูมิไว้ ส่วน “สองระบบ” คือความปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างการปกครองด้วยระบบสังคมนิยมของแผ่นดินใหญ่กับระบบทุนนิยมของฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน ที่ถึงแม้จะมีความแตกต่าง แต่ก็เป็ชาติเดียวกัน ทั้งนี้ หลักการ “หนึ่งประเทศ สองระบบ” ได้เป็ข้อตกลงระหว่าง นางมาร์กาเร็ต แทตเชอร์ อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ และนายเติ้ง เสี้ยวผิง อดีตนายกรัฐมนตรีจีน ที่ปรึกษารัฐมนตรีต่างประเทศของจีน ก่อนที่สหราชอาณาจักรจะส่งมอบฮ่องกงคืนให้กับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1997 (พ.ศ. 2540) ซึ่งภายใต้ข้อตกลงดังกล่าว ฮ่องกงจะเป็เขตบริหารพิเศษที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางของจีน ที่สามารถดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การพาณิชย์ ฯลฯ ได้ตามระบบเศรษฐกิจเสรี³⁶

³⁶ ศูนย์วิจัยยุทธศาสตร์ไทย-จีน สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. **บทความสั้น**. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www.vijaichina.com/articles/1473>

5. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศในด้านเศรษฐกิจของ ประเทศจีน ดังนี้

เชียน ฉีระวิทย์³⁷ ศึกษาเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติ ยุทธวิธีแนวร่วมกับนโยบายต่างประเทศของจีน โดยอธิบายว่าความรักชาติ (patriotism) ชาตินิยม (nationalism) และนานาชาตินิยม (internationalism) เป็นหลักสำคัญในการปกครองพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาตลอด แต่จุดเน้นอาจจะต่างกันตามกาลเวลาและเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอก จีนในสมัยเหมาดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเน้นอุดมการณ์และหลักการที่เป็นนานาชาตินิยม กล่าวคือ ผลประโยชน์ของชาวจีนกับผลประโยชน์ของมนุษยชาติแยกกันไม่ค่อยออก แต่ในยุคหลังเหมา การดำเนินนโยบายต่างประเทศให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรี ผลประโยชน์ของชาติและคิดถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น

จีระพร จีระนนทกิจ³⁸ ศึกษาถึงนโยบายเศรษฐกิจของจีนในปลายทศวรรษที่ 1970 โดยอธิบายว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินนโยบายแบบปิดประเทศเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 1970 เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงพร้อม ๆ กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มผู้นำจีน ผู้นำที่มีแนวความคิดแบบทันสมัยได้ขึ้นมากุมอำนาจการปกครองแทนผู้นำที่มีแนวความคิดแบบซ้ายจัด โดยมีเต็งเสี่ยวผิงเป็นแกนนำที่สำคัญและกุมอำนาจสูงสุดต่อจากเหมาเจ๋อตง เป็นผลให้การดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไปด้วย จีนได้ประกาศเปิดประเทศและใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจตั้งแต่ปลายปีค.ศ. 1978 และเริ่มมีผลบังคับใช้อย่างจริงจังในต้นปีค.ศ. 1979 เป็นผลให้การดำเนินนโยบายแบบปิดประเทศสิ้นสุดลง

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน³⁹ ศึกษาเกี่ยวกับการค้าต่างประเทศและนโยบายของจีนในช่วงที่จีนยังไม่ได้เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization) นโยบายการค้าต่างประเทศของจีนแยกเป็นนโยบายหลักและนโยบายเสริม โดยนโยบายหลักจีนยึดมั่นในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ความเสมอภาค และหลักผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual benefit) กล่าวคือการซื้อขายแลกเปลี่ยนต้องมีความยุติธรรม เคารพ

³⁷ เชียน ฉีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 17-18.

³⁸ จีระพร จีระนนทกิจ. นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 27.

³⁹ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. สารานุกรมเศรษฐกิจจีน. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์, 2546. หน้า 43.

กฎหมาย หรือวิธีปฏิบัติทางการค้าของประเทศคู่ค้า ส่วนนโยบายเสริมคือการจัดทำแผนการค้าต่างประเทศ โดยแยกเป็นแผนแบบสั่งการที่ต้องปฏิบัติอย่างเข้มงวดโดยหน่วยงานของรัฐบาลกลาง (กระทรวงการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ และบริษัทการค้าแห่งชาติ) และรัฐบาลระดับมณฑล มหานคร และเขตปกครองตนเอง

นฤมิตร สอดสุข⁴⁰ ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยอธิบายว่ามี การเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานขนาดใหญ่ เพื่อให้รับกับนโยบายทำให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่ทันสมัย ลักษณะการผลิตแบบพึ่งตนเองถูกเปลี่ยนเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นขยายการแข่งขันกับตลาดการค้าต่างประเทศมากขึ้น โดยเลือกการรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากต่างประเทศเพื่อปรับปรุงเศรษฐกิจให้ดียิ่งขึ้น

อารยชน⁴¹ ศึกษาเกี่ยวกับภาระหน้าที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในประการที่ 6 คือการดำเนินงานรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศให้ดี ให้เงินทุนต่างประเทศให้ได้ผล พยายามขยายการส่งสินค้าออกให้กว้างขวางขึ้นต่อไป การรับเทคโนโลยีจากกันและกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก เป็นวิถีทางสำคัญที่จะขาดไม่ได้ของแต่ละประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของตน ประเทศกำลังพัฒนาเมื่อต้องการจะไล่ทันประเทศที่มีเศรษฐกิจพัฒนาแล้ว ก็ยังต้องรับเอาเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเข้ามาเพื่อเร่งการบรรลุนโยบาย 4 ทันสมัยให้เร็วขึ้นภายใต้เงื่อนไขเบื้องต้นที่ยืนหยัดในความเป็นอิสระ

จุลชีพ ชินวรโรณ⁴² ศึกษาเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยนโยบาย 4 ทันสมัยตั้งปลายค.ศ. 1978 เปิดประเทศให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนอย่างมากมายและใช้ยุทธศาสตร์ “ส่งเสริมการส่งออก” (Export-oriented Strategy) ซึ่งเคยประสบความสำเร็จมาแล้วโดยญี่ปุ่น ในระหว่างนั้นถึง 30 ปีให้หลัง จีนได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว เป็นจีนที่กำลังทะยานขึ้น (Rising China) ทั้ง ๆ ที่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จีนถูกมองว่าเป็น “คนป่วยของเอเชีย” (Sick Man of Asia) เพราะว่ามีปัญหาภายในค่อนข้างมากทั้งจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและทั้งจากมนุษย์ด้วยกัน

⁴⁰ นฤมิตร สอดสุข. สรรนิพนธ์ตั้งเสี่ยวผิงและสหาย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2527. หน้า 297, 312, 318.

⁴¹ อารยชน. จีน 1980 นโยบายภายในและต่างประเทศปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2523. หน้า 50, 69-70.

⁴² จุลชีพ ชินวรโรณ. เมื่อจีนแกร่งอเมริการ้าว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561. หน้า 6-7.

วรงค์ดี มัทธโนบล⁴³ ศึกษาถึงภาพรวมของการปฏิรูปเศรษฐกิจสามารถแบ่งภาพรวมได้เป็นสองระยะ คือ ระยะแรก อยู่ในช่วงระหว่างปี 1979 ถึงปี 1989 เป็นระยะที่จีนเริ่มทำการปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ อีกทั้งยังได้เปิดประเทศต้อนรับการค้าการลงทุนของต่างชาติที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และด้วยความแปลกใหม่จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในเหตุการณ์เทียนอันเหมิน ระยะต่อมาในช่วง 1989 ถึงปี 1999 ระยะนี้กลุ่มผู้นำจีนได้เร่งปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศมากขึ้น ธุรกรรมในแบบทุนนิยมถือเป็นปรากฏการณ์ปกติที่สัมผัสได้ทั่วไป

สรุป

ประเทศจีนมีการผลัดเปลี่ยนอำนาจอยู่บ่อยครั้งกว่าจะมาถึงยุคที่จีนอยู่ภายใต้การปกครองของ เต็ง เสี่ยวผิง นั้นการบริหารและดำเนินแผนการต่าง ๆ เพื่อบริหารประเทศมีความยากลำบากไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นการเห็นต่างกันของผู้มีอำนาจหรือการที่คอยขัดขวางการทำงานของ เต็ง เสี่ยวผิง แม้เส้นทางเหล่านั้นจะยากลำบากแต่ เต็ง เสี่ยวผิง ก็มีความอดทนและคอยหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อหวนคืนสู่อำนาจได้ทุกครั้ง จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า เต็ง เสี่ยวผิง ถือเป็นผู้มีอิทธิพลและได้ทำคุณูปการหลายอย่างให้แก่ประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูปทางการเมือง การเกษตร อุตสาหกรรม การทหาร หรือแม้กระทั่งเศรษฐกิจ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของ เต็ง เสี่ยวผิง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านจากการดำเนินนโยบายเปิดประเทศในรอบ 29 ปี และนำพาประเทศจีนไปสู่ความเจริญ

นอกจากนี้ นโยบายหนึ่งประเทศ สองระบบ ยังเป็นการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างเกาะฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน ถึงแม้ว่าระหว่งการปกครองด้วยระบบสังคมนิยมของแผ่นดินใหญ่กับระบบทุนนิยมของฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน ที่มีความแตกต่างแต่ก็เป็นชาติเดียวกัน การดำเนินนโยบายนี้จึงเป็นการเปิดโอกาสเพื่อให้มีการลงทุนจากต่างประเทศ และเจริญความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจมีการพัฒนาและเติบโตจากระบบทุนนิยมที่แตกต่างจากสังคมนิยม

⁴³ วรงค์ดี มัทธโนบล. เศรษฐกิจการเมืองจีน. กรุงเทพฯ: โอเพ่นไซไซด์, 2557. หน้า 464.

บทที่ 3

จากรอยร้าวสู่การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ

3.1 ความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกา

จีนและสหรัฐอเมริกาต่างเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่และเป็นมหาอำนาจชั้นนำของโลก ในขณะที่ผู้นำของทั้งสองประเทศนี้มีผลประโยชน์ร่วมกันในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกันและรักษาสันติภาพของโลก แต่ประวัติความเป็นมาของทั้งสองประเทศที่ประกอบไปด้วยประชาชน ค่านิยมของคน และโครงสร้างอำนาจรัฐยังมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อยจึงทำให้ทั้งสองประเทศนี้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรได้ยาก เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจและเป็นผู้นำทางคุณธรรมมาแต่โบราณกาลแต่ความยิ่งใหญ่ของจีนได้ถูกเหยียดหยามโดยจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยสาเหตุนั้นมาจากสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจใหม่ประกอบด้วยนักผจญภัยที่ก่อร่างสร้างชาติด้วยการใช้กำลังประจันหน้ากับเมืองใหญ่ในยุโรป เมื่อประกาศเอกราชแล้วจึงได้ขยายอิทธิพลไปทั่วโลก ในทางกลับกันจีนเคยขยายอิทธิพลโดยใช้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยนำ แต่ชาวอเมริกันขยายอิทธิพลโดยวิธีการประจันหน้าด้วยกำลังพลเป็นปัจจัยนำ แม้ว่าจีนจะมีพื้นที่ขนาดใหญ่และประชากรจำนวนมากส่งผลให้มีภาพลักษณ์ที่น่าเกรงขามและเป็นประเทศที่น่าหวาดระแวงของประชากรทั่วโลก ในทางตรงกันข้ามเพียงแค่ประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนโดยผู้ชนะระบุไว้ว่าอเมริกาเคยมีจุดยืนอยู่ร่วมกับฝ่ายถูกต้อง (ปราบฝ่ายอธรรมได้สำเร็จ) ในสงครามครั้งหนึ่งและครั้งที่สองอเมริกาก็ได้รับยกย่องแล้วว่าเป็นคนดี⁴⁴

การที่อเมริกาเป็นอภิมหาอำนาจเดียวหลังสงครามเย็นส่งผลให้ผู้นำของอเมริกามีความมั่นใจในความถูกต้องของตนมากขึ้น โดยในยุคโลกาภิวัตน์ที่คนจีนยังยากจนผู้นำจีนหมกมุ่นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของประชาชนความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในทัศนะของผู้นำจีน แต่ในอเมริกา นักการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบายของประเทศตามความต้องการของมติมหาชนโดยสะท้อนผ่านทางสื่อมวลชน ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่าสังคมอเมริกันกำลังเปลี่ยนจากการตัดสินใจโดยอิงคุณธรรม (moral considerations) เป็นความสนใจภาพลักษณ์ (image) คนอเมริกันปัจจุบันรับรู้ความเป็นไปของโลกจากภาพในจอโทรทัศน์ซึ่งฉาบฉวย ผิดเพี้ยน สอดแทรกด้วยอารมณ์และลีลาการประจันหน้ากันซึ่งให้

⁴⁴ Lee Kuan Yew, "Asia and the World in the 21" Century;" paper prepared for the First Conference of the 21" Century Forum, organized by the National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference, Beijing, September 4-6, 1996. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 477-478..

ความมั่นแก่ผู้ชมแต่ขาดสำนึกที่เป็นเหตุผลและแนวความคิด (concept) ซึ่งคนรุ่นก่อนได้มาจากการอ่านหนังสือ จึงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการอบรมให้มองการณ์ไกลที่ดีเท่าคนรุ่นก่อน⁴⁵

ภูมิหลังดังกล่าวและปัจจัยอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันมีอิทธิพลมากบ้างน้อยบ้างต่อแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอเมริกา ภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศเช่นการเกิดและการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียตก็มีอิทธิพลต่อแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอเมริกาไม่มากนักน้อย เนื่องจากทั้งจีนและสหรัฐฯเป็นประเทศมหาอำนาจ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนี้จึงมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ทั้งในด้านที่มีความร่วมมือกันและที่ขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตาม เนื้อหาในบทนี้ผู้จัดทำมีความต้องการจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกา นับตั้งแต่ ค.ศ. 1949 ที่จีนได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเพียงเท่านั้น เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุและความสัมพันธ์เบื้องต้นก่อนจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ด้านการค้าของจีนและอเมริกาในบทถัดไป

ในช่วงระยะเวลา 42 ปี นับแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 จนถึงปีที่สหภาพโซเวียตล่มสลายในปี 1991 ความสัมพันธ์จีน – อเมริกาได้เปลี่ยนไปมาก จากการเป็นปฏิปักษ์กันอย่างรุนแรงเข้าสู่ภาวะปกติ จากการเน้นด้านความมั่นคงสู่ความร่วมมือกันในการเมืองและเศรษฐกิจ ในระหว่างนี้มีปัญหาแทรกซ้อนไม่น้อย โดยเฉพาะประเด็นที่มีอิทธิพลต่อนโยบายของจีนที่มีต่อสหรัฐฯในปลายศตวรรษที่ 20

การทะเลาะวิวาทสกัดกั้นของอเมริกา (1949-1970) จีนคอมมิวนิสต์กับอเมริกาเป็นปักษ์ต่อกันตั้งแต่ก่อนที่เหมาเจ๋อตุงจะจัดตั้งรัฐบาลที่กรุงปักกิ่งในปี 1949 เนื่องจากอเมริกาได้ช่วยรัฐบาลจีนของเจียงไคเช็คทำสงครามกลางเมืองซึ่งเกิดขึ้นระหว่างฝ่ายเจียงไคเช็คและฝ่ายคอมมิวนิสต์ในจีน ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ขัดต่อผลประโยชน์ของอเมริกาอย่างร้ายแรงในกระบวนการต่อสู้กับโลกคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มความรุนแรงขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุคตึงใหม่ ๆ อเมริกาถือว่าได้เสียมิตรประเทศที่ยิ่งใหญ่ในสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีผลสำคัญทางจิตวิทยามากจนทำให้ชาวอเมริกันหวาดผวากลัวการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ในปี 1949 นั้นประเทศคอมมิวนิสต์ยังสามัคคีกันเป็นหนึ่งเดียวโดยมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ

⁴⁵ Henry A. Kissinger, "Speech Delivered at the 21" Century Forum" paper prepared for the First Conference of the 21" Century Forum, organized by the National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference, Beijing. September 4-6, 1996. อังโน เขียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 478.

ความระแวงการขยายตัวของค่ายคอมมิวนิสต์ทำให้อเมริกาในฐานะผู้นำของค่ายเสรีนำประเทศที่อยู่ในค่ายเดียวกันสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ บรรยากาศเช่นนี้ได้สร้างความตึงเครียดระหว่างอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีนนานนับ 20 ปี ในความจริงแล้วเมื่อรัฐบาลกัวฮมินตั๋งหนีไปอยู่ไต้หวันอเมริกาก็มีนโยบายงดการให้การสนับสนุนรัฐบาลเจียงไคเช็ค โดยประธานาธิบดีทรูแมนได้กล่าวในวันที่ 5 มกราคม 1950 ว่า "สหรัฐอเมริกาจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการขัดแย้งภายในของจีน ในทำนองเดียวกันสหรัฐอเมริกาจะไม่ให้ความช่วยเหลือทางทหารหรือให้คำแนะนำแก่กองทหารของจีนในไต้หวัน" แต่เนื่องจากประเด็นสงครามเกาหลีเหตุนี้จึงทำให้อเมริกามีนโยบายสนับสนุนรัฐบาลเจียงไคเช็คที่หนีไปอยู่ไต้หวันมากขึ้น โดยมีผลสร้างความตึงเครียดระหว่างจีนกับอเมริกาในระยะยาว⁴⁶

สงครามเกาหลี (1950-1953) ทำให้อเมริกากำหนดนโยบายสกัดกั้นจีน (containment) อย่างจริงจัง ในวันที่ 27 มิถุนายน 1950 (ภายหลังเกิดสงครามเกาหลีเพียง 2 วัน) ประธานาธิบดีทรูแมนได้ออกคำสั่งให้กองทัพเรือที่ 7 ของอเมริกาเข้าไปปฏิบัติการในช่องแคบไต้หวันเพื่อป้องกันการโจมตีเกาะไต้หวันโดยกองทัพของจีนคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นอเมริกาก็ได้ทำสนธิสัญญาทางทหารเพื่อต่อต้านจีนกับหลายประเทศที่ล้อมรอบจีน สนธิสัญญาทวีปเอเชียที่อเมริกาทำขึ้นเพื่อต่อต้านจีน มีประเทศญี่ปุ่น (1951) ฟิลิปปินส์ (1951) เกาหลีใต้ (1953) สนธิสัญญาพหุภาคีร่วมป้องกันภูมิภาคที่ทำไว้กับนิวซีแลนด์และออสเตรเลียฉบับหนึ่ง (1951) และสนธิสัญญาร่วมป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ.) อีกฉบับหนึ่งในปี 1954 สนธิสัญญาเหล่านี้มีความสำคัญทางทหารที่เชื่อมโยงเป็นสายโซ่ยุทธศาสตร์สกัดกั้นจีน ในทัศนะของชาวอเมริกันนั้นเป็นนโยบายสกัดกั้นการขยายดินแดนของจีนซึ่งถือว่าเป็นการป้องกันตัว แต่ในมุมมองของจีนคอมมิวนิสต์นั้นถือว่าเป็นการคุกคามความมั่นคงของจีน

นอกจากนี้ยังทำการแทรกแซงกิจการภายในของจีนในไต้หวันและสกัดกั้นจีนทางทหารตรงต่อต่อต้านคอมมิวนิสต์บนเวทีการเมืองของโลกและไม่ยอมรับรองรัฐบาลคอมมิวนิสต์ที่กรุงปักกิ่งว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็ต่อต้านความมั่นคงของจีนที่จะเข้าสวมที่นั่งในสหประชาชาติแทนรัฐบาลกัวฮมินตั๋งที่ไต้หวัน ในระหว่างปี 1951 จนกระทั่งปี 1960 อเมริกาเสนอให้บรรจุเรื่องที่นั่งตามสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าอยู่ในวาระการประชุมและได้รับชัยชนะทุกครั้ง จากครั้งแรก (ปี 1951) ชนะด้วยคะแนนเสียง

⁴⁶ Allen Whiting, *China Crosses the Yalu : The Decision to Enter the Korean War* (The Macmillan Co.1960), p. 22. อังโน เขียน อีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 479.

37 ต่อ 11 (งตออกเสียง 4 และไม่เข้าร่วมประชุม 8) จนกระทั่งครั้งหลัง (ปี 1960) ชนะด้วยคะแนนเสียง 42 ต่อ 34 (งตออกเสียง 22 และไม่เข้าร่วมประชุม 1) จากนั้นตั้งแต่ปี 1961 จนกระทั่งปี 1970 อเมริกาก็นำประเทศ สัมพันธมิตรต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์โดยเสนอญัตติให้ถือว่าเรื่องที่นั่งสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นปัญหาสำคัญที่ ต้องได้รับคะแนนเสียงข้างมากสองในสาม และชนะไปทุกครั้งด้วยคะแนน 61 ต่อ 34 ในปี 1961 (งตออกเสียง 2 และไม่เข้าร่วมประชุม 2) และครั้งหลัง (ปี 1970) ด้วยคะแนนเสียง 66 ต่อ 52 (งตออกเสียง 7 ไม่เข้าร่วม ประชุม 1) ในที่สุดความพยายามของอเมริกาก็ประสบความสำเร็จในวันที่ 25 ตุลาคม 1971 ด้วยคะแนน 55 ต่อ 59 (งตออกเสียง 15 และไม่เข้าร่วมประชุม 2) เมื่อเป็นเช่นนี้ญัตติของแอลเบเนียและพรรคพวกซึ่งให้ฟื้นฟู สิทธิอันชอบธรรมของสาธารณรัฐประชาชนจีนในสหประชาชาติ และให้ขับไล่ผู้แทนของไต้หวันออกจาก สหประชาชาติจึงได้รับชัยชนะ (ด้วยคะแนนเสียง 76 ต่อ 35 งตออกเสียง 17 และขาดประชุม 3) ผู้แทนไทยงด ออกเสียง ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้เสนอร่วมกับสหรัฐอเมริกาในญัตติแรกซึ่งแพ้⁴⁷ จะเห็นว่าเป็นความพยายามของ อเมริกาในทางการทูตอีกอย่างหนึ่งที่ต้องการกีดกันจีนให้อยู่โดดเดี่ยว

การเป็นแนวร่วมกับอเมริกา (1971-1985) การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างจีนกับอเมริกา เป็นผลของความพยายามแก้ปัญหาความมั่นคงของทั้งสองฝ่าย ทางด้านอเมริกาสิ่งที่ต้องดำเนินการแก้ไขอย่าง เร่งด่วนภายหลังริชาร์ด นิกสันขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีคือการถอนทหารออกจากเวียดนาม "อย่างสมเกียรติ" ตามที่ได้ให้สัญญาไว้กับประชาชนเมื่อตอนหาเสียงเลือกตั้ง ส่วนจีนนั้นก็ต้องการบรรเทา "ภัยคุกคาม" จากโซ เวียต ซึ่งความตึงเครียดตามบริเวณพรมแดนหลายจุดได้ถึงจุดระเบิดเมื่อมีการปะทะกันด้วยกำลังที่เกาะเจิน เป่าในเดือนมีนาคม 1969 โดยโซเวียตยังได้ใช้กลเม็ดปล่อยข่าวลือจีนว่าจะทำลายแหล่งผลิตอาวุธนิวเคลียร์ของ จีนด้วย⁴⁸

ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ และประธานาธิบดีนิกสันฉวยโอกาสที่จีนถูกโซเวียตคุกคามเพื่อขอความร่วมมือ จากจีนในการถอนทหารออกจากเวียดนามโดยอาจจะมีการทำให้จีนผิติดใจกับเวียดนาม⁴⁹ ในขณะเดียวกันก็

⁴⁷ William R. Feeney, "The Participation of the PRC in the United Nations," *Sino-American Detente and Its Policy Implications*, Gene T. Hsiao, ed. (Praeger Publishers. 1974, p. 123-126.

อ้างอิงใน เขียน ธีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 480.

⁴⁸ Henry Kissinger, *White House Years* (Boston Toronto : Little, Brown and Company 1979), p. 185. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 481.

⁴⁹ ข้อสงสัยนี้เกิดจากการสังเกตว่าเกือบทุกครั้งที่มีผู้นำระดับสูงของอเมริกาไปเยือนปักกิ่ง ฝ่ายทหารอเมริกาในอ่าว ตั้งเกียและในเวียดนามใต้จะออกทำการทิ้งระเบิดเวียดนามเหนือหนักผิดปกติ รวมทั้งการวางทุ่นระเบิดปิดอ่าวเมื่อถึง ท่าโฮฟองก็เกิดขึ้นตอนที่ผู้นำอเมริกาเยือนจีน

นับเป็นผลประโยชน์ของอเมริกาที่จะป้องกันมิให้จีนถูกทำลายโดยโซเวียต โดยคิสซิงเจอร์ได้อำงมติของที่ประชุมสมัชชาความมั่นคงแห่งชาติวันที่ 14 สิงหาคม 1969⁵⁰

ส่วนโจวเินไหลและเหมาเจ๋อตงแม้จะตระหนักดีว่าอเมริกา ต้องการขอให้จีน "เอาบ่วงที่รัดคอนิกสัน ออก" แต่ผู้นำจีนก็ยินดีต้อนรับการเยือนของคิสซิงเจอร์และนิกสัน เพราะได้ข้อสรุปว่าอเมริกาเป็นภัยต่อจีน น้อยกว่าสหภาพโซเวียต⁵¹

ในการผ่อนคลายความตึงเครียดเพราะความจำเป็นของทั้งสองประเทศนั้นวอชิงตันเป็นฝ่ายริเริ่มก่อน คิสซิงเจอร์โดยการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดกับนิกสันได้คลำหาช่องทางไปปักกิ่งเบื้องต้นดังนี้⁵²

- (1) สื่อสารต่อสาธารณชนว่าจีนมีความสำคัญต่อสันติภาพของโลก
- (2) สหรัฐฯไม่สนับสนุนข้อเสนอของโซเวียตว่าด้วย "ระบบความมั่นคงร่วมกันของเอเชีย" (Asian Collective Security system) ซึ่งตีความกันว่ามีเป้าหมายที่จะกีดกันทำให้จีนโดดเดี่ยว
- (3) มีคำสั่งให้นักการทูตสหรัฐฯในปากีสถาน รูเมเนีย และโปแลนด์ ขยายการติดต่อกับนักการทูตของจีน
- (4) ส่งเสริมให้สมาชิกวุฒิสภาอาวุโส Mike Manfield ไปเยือนจีน
- (5) ผ่อนคลายข้อห้ามการค้าและการติดต่อระหว่างจีนกับอเมริกา
- (6) ถอนกองทัพอากาศที่ 7 ออกจากช่องแคบไต้หวันและระงับการส่งเครื่องบินตรวจการณ์ออกสืบความลับในจีน
- (7) ส่งคิสซิงเจอร์ไปเยือนจีนอย่างลับ ๆ ซึ่งเรื่องนี้ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากยายาข่าน (Yahya Khan) ประธานาธิบดีของปากีสถาน

ส่วนทางจีนนั้น แม้จะประสบปัญหาการแตกแยกจากการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่ถึงปลายปี 1969 จีนก็ได้ยุติการรณรงค์มวลชน โดยโจวเินไหลและเหมาเจ๋อตงสามารถเข้าควบคุมกำหนดนโยบายและการบริหาร

⁵⁰ Henry Kissinger, op.cit., p. 172, 182-183. อังโน เขียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 481.

⁵¹ คำว่า "เอาบ่วงที่รัดคอนิกสันออก" เป็นคำพูดของ Ross Terrill เข้าใจว่าเอามาจากสำนวนที่เหมาเจ๋อตงชอบใช้ ซึ่งหมายความว่าช่วยให้อเมริกาถอนทหารออกไปจากเวียดนาม ดูใน Ross Terrill, Mao : A Biography (Harper & Row, Publishers, 1980), p. 355, 360-361. อังโน เขียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 481.

⁵² Kissinger, op.cit., p. 178-194. อังโน เขียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 481.

นโยบายได้อีกครั้งหนึ่ง โจวเอินไหลได้ข้อสรุปนานแล้วว่าอเมริกาจะถอนตัวออกไปจากอินโดจีนอย่างจริงจัง ในเดือนพฤศจิกายน 1969 โจวเอินไหลให้กระทรวงการต่างประเทศเพิ่มการติดต่อกับนักการทูตอเมริกา โดยไม่ได้เปิดเผยเป้าหมายแต่สันนิษฐานได้ว่าอาจมีเป้าหมายเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับสหภาพโซเวียต เมื่อหมาเจอตุงได้พบกับ เอ็ดการ์ สโนว์ (Edgar Snow) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1970 ท่านก็ได้พูดผ่านเอ็ดการ์ว่าชาวอเมริกันเองก็เป็นเพื่อนของจีน ในวันที่ 7 เมษายน โจวเอินไหลได้เชิญนักปิงปองพร้อมด้วยสื่อมวลชนของอเมริการ่วมสี่สำนักไปเยือนจีน⁵³

จากความพยายามของ ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ และการตอบสนองอย่างดีจากโจวเอินไหลสุดท้ายคิสซิงเจอร์ก็ได้เดินทางไปพบโจวเอินไหลอย่างลับ ๆ ที่กรุงปักกิ่ง (9-11 กรกฎาคม 1971) และประธานาธิบดีนิกสันกับคณะ 300 คน ได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างไม่เป็นทางการเป็นเวลาแปดวัน (21-28 กุมภาพันธ์ 1972) เหตุการณ์ช่วงนี้เป็นจิ้งจอกการพลิกประวัติความสัมพันธ์จีน – อเมริกาครั้งสำคัญ กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายในครั้งนี้ทางอเมริกาเป็นผู้ริเริ่มการทูตระดับสูงก่อนโดยคิสซิงเจอร์กับนิกสัน และฝ่ายจีนก็ตอบสนองอย่างดี การตัดสินใจแบบปรึกษาหารือกันระหว่างโจวเอินไหลกับหมาเจอตุง โจวเอินไหลซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีควบคุมงานบริหารการทูต เมื่อไหร่ที่มีข้อมูลใหม่ท่านจะปรึกษากับหมาเจอตุงประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนเสมอ⁵⁴

ผลประโยชน์หรือจุดประสงค์ของฝ่ายจีนในการเจรจากับคิสซิงเจอร์และนิกสันนั้น ส่วนที่เปิดเผยในระยะตอบสนองการทาบตามของอเมริกา คือจีนแสดงความสนใจเรื่องแก้ปัญหาการแทรกแซงของอเมริกาในไต้หวัน โจวเอินไหลได้กล่าวแก่ประธานาธิบดียาสาน เมื่อวันที่ 21 เมษายน 1971 ว่า ประเด็นที่จะต้องหยิบยกขึ้นเจรจากันคือการถอนกำลังทหารและอาวุธของอเมริกาออกจากไต้หวันให้หมด รวมทั้งให้ยกเลิกสนธิสัญญาคุ้มกันระหว่างไต้หวันกับอเมริกาด้วย⁵⁵

⁵³ ทิวซอร์ เอกอัครราชทูตจีนและอเมริกันซึ่งประชุมกันมาแล้ว 134 ครั้ง ตั้งแต่ปี 1954 ฝ่ายจีนขอเลื่อนเมื่อ 28 พฤษภาคม 1968 ด้วยสาเหตุหลายประการต่อเนื่องกันจนถึงวันที่ 11 ธันวาคม 1969 เอกอัครราชทูตจีนเชิญเอกอัครราชทูตสหรัฐฯไปเจรจากัน ทูต Stoessel เสนอว่าเพื่อปกปิดเป็นความลับเขาจะเดินทางไปสถานทูตจีนโดยเข้าประตูหลังก็ได้แต่ทางจีนบอกให้เข้าประตูหน้า ดูใน Ibid., p. 188-189. อังโน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 482.

⁵⁴ หดีหย่งไถ้, **หมาเจอตุงวัยเหเม่ยกว้อ (หมาเจอตุง กับสหรัฐอเมริกา) (หยุนหนาน ชูปิ่นเซ่อ 1993)**, หน้า 554-561. อังโน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 482.

⁵⁵ **เรื่องเดิม**, หน้า 559-570. อังโน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 482.

เมื่อโจว เอินไหลได้เจรจากับคิสซิงเจอร์แล้วก็เป็นที่ฝ่ายจีนคาดการณ์ไว้ล่วงหน้ากล่าวคือคิสซิงเจอร์สนใจเพียงให้เงินช่วยอเมริกาถอนทหารออกจากอินโดจีนอย่างสมเกียรติ เมื่อโจว เอินไหลรายงานเรื่องนี้ให้เหมาเจ๋อตงทราบ เหมาให้ข้อคิดว่า “อเมริกาจะถอนทหารออกจากเวียดนาม แต่ที่ไต้หวันไม่รีบร้อนเพราะไต้หวันไม่ได้รับกัน ที่เวียดนามรบกันคนกำลังตายเราให้นักสันมา จะทำเพียงแต่เพื่อตนเองไม่ได้”⁵⁶ หมายความว่า จะเจรจาแก้ปัญหาไต้หวันเพียงอย่างเดียวไม่ได้ สิ่งที่คิสซิงเจอร์ได้กลับไปตามความต้องการ คือ คำมั่นจากโจวเอินไหลว่าจะเชิญประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนจีน

เมื่อนิกสันไปเยือนปักกิ่ง โจวเอินไหลได้เจรจากับนิกสันสามวันติดต่อกัน (21-23 กุมภาพันธ์) ใช้เวลาประมาณเก้าชั่วโมง หลักฐานเอกสารทางฝ่ายจีนอ้างว่านอกจากจะเจรจาเรื่องไต้หวันตามที่จีนให้ความสำคัญแล้ว ยังเจรจาเรื่องอินโดจีนตามที่อเมริกาให้ความสำคัญด้วย โจวเอินไหลได้เน้นหลายครั้งในเรื่องอินโดจีนว่าอเมริกาจะต้องใช้ความเด็ดขาดโดยถอนทหารออกไปอย่างเร่งด่วน ที่นั่นประชาชนกำลังนองเลือด แต่ที่ไต้หวันนั้น จีน – อเมริกาไม่ได้รับกัน ดังนั้นจึงควรแก้ไขปัญหามันก่อน ประเทศจีนได้ให้คำมั่นว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างชอบธรรม แต่หากอเมริกาไม่ยุติสงครามจีนจะสนับสนุนอย่างเด็ดเดี่ยวให้ประชาชนอินโดจีนรบถึงที่สุด เรามีแต่หน้าที่อันชอบธรรมในการเห็นใจและสนับสนุนพวกเขา ไม่มีสิทธิแทรกแซงพวกเขา มีแต่ประชาชนในประเทศอินโดจีนเท่านั้นที่มีสิทธิเจรจากับอเมริกา⁵⁷ การที่จีนยึดหลักเกี่ยวกับผลประโยชน์ของอินโดจีนนั้น จีนไม่มีสิทธิ์ที่จะเจรจาต่อรองแทนหรือจูงใจประเทศอินโดจีนให้ประนีประนอมกับอเมริกา ตามที่อเมริกาอาจจะคาดหวัง เพียงแต่ขอให้อเมริกาถอนกำลังออกอย่างกล้าหาญโดยเร็ว

ผลประโยชน์และจุดประสงค์ของจีนที่ไม่เปิดเผยและเป็นเรื่องที่ต้องตีความจากสถานการณ์แวดล้อม นอกจากต้องการใช้อเมริกาเป็น "แนวร่วม" ต่อต้านสหภาพโซเวียตหรือเป็นอำนาจต่อรองป้องกันการรุกรานของโซเวียตตามที่ได้กล่าวแล้ว ยังมีเอกสารลับแสดงให้เห็นว่าจีนอาจจะต้องการใช้การทูตให้ "คนป่าเถื่อนสู้กับคนป่าเถื่อน" หรือใช้นักเลงโตสู้กับนักเลงโต โดยจีนจะช่วยกันให้อเมริกาออกไปจากสนามสงครามในเวียดนาม

⁵⁶ เรื่องเดิม, หน้า 570. อังโน เจียน ชิระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 483.

⁵⁷ หวางลี่ และซิวเซินหยุน, “กิตติคุณแห่งประวัติศาสตร์ : โจวเอินไหลและกระบวนการเปิดประตูปฏิสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอเมริกา” ในหนังสือรวมบทความเรื่อง **เอียนจิวโจวเอินไหล : วายเจียวซือเสี่ยวยวี๋ซือเจี้ยน (การศึกษาโจวเอินไหล : แนวคิดและการปฏิบัติด้านการต่างประเทศ)**. หน้า 207-208. อังโน เจียน ชิระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 483.

เพื่ออเมริกาจะได้ย้ายกำลังไปปะทะกับโซเวียตในยุโรป ในตะวันออกกลางหรือภูมิภาคอื่น ๆ เช่นเอเชียใต้ การชิงกันเป็นมหาอำนาจที่มุ่งขยายจักรวรรดิจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกันมากยิ่งขึ้น⁵⁸

การเยือนของประธานาธิบดีนิกสันในปี 1972 เป็นก้าวแรกที่สำคัญของการปรับปรุงสัมพันธภาพระหว่างจีนกับอเมริกา “แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้” ได้วางรากฐานความสัมพันธ์จีน – อเมริกา หลายประการ⁵⁹ โดยมีใจความสำคัญดังนี้

(1) จีนและอเมริกา จะมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของหลักการห้าประการ คือ เคารพในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน ไม่รุกรานกัน ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน เท่าเทียมกันและให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยประเด็นนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติมาก จีนกล่าวหาว่าอเมริกาได้ละเมิดข้อตกลงใน "แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้" อยู่เนือง ๆ

(2) อเมริกายอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ข้อนี้ก็เป็นปัญหามาตลอดในขณะที่อเมริกาประกาศยืนยันทัดหลักการนี้อยู่บ่อย ๆ แต่ก็ดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวันในส่วนที่รัฐบาลจีนปักกิ่งไม่ยินยอมเห็นชอบด้วยอยู่เนือง ๆ การอนุมัติให้ผู้นำไต้หวันเข้าประเทศในฐานะส่วนตัวนั้นในด้านวิชาการอเมริกาอาจจะโต้แย้งได้ แต่การขยายอาวุธให้ไต้หวันจำนวนมาก ๆ และอาวุธเหล่านั้นเป็นที่รู้กันดีว่ามีไว้ใช้เพื่อต่อต้านรัฐบาลที่กรุงปักกิ่งที่อเมริการับรองว่ามีรัฐบาลเดิวนั้น ย่อมเปิดทางให้จีนปักกิ่งประณามอเมริกาว่าได้ละเมิดข้อตกลงใน “แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้” ได้

(3) อเมริกาสัญญาว่าจะลดกำลังทหารและสิ่งก่อสร้างทางทหารในไต้หวันตามลำดับเมื่อความตึงเครียดในอาณาเขตบริเวณลดลงและจะถอนให้หมดในที่สุด สำหรับข้อนี้อเมริกาได้ทำตามสัญญาแล้ว ในเดือนกุมภาพันธ์

⁵⁸ เอกสารลับฉบับที่ 41 บทเรียนบทที่ 1 ว่าด้วย The Historical Current of the People's Revolution in the World Is Irresistible สำหรับให้หน่วยทหารต่าง ๆ ใช้ประกอบการศึกษา แปลโดย Institute of International Relations, Republic of China, June 1974, in **Chinese Communist Documents Outline of Education on Situation for Companies**, p. 8. อังโน เขียน ชิระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 484.

⁵⁹ Joint Communique between the People's Republic of China and the United States of America," issued in Shanghai, 28 February 1972, in **Foreign Affairs Journal**, No. 44 (June 1997), p.54-57. อังโน เขียน ชิระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 484.

1972 เมื่อประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนปักกิ่งนั้น อเมริกามีทหารในไต้หวันประมาณ 8,600 คน ต้นเดือน มีนาคม 1976 ลดลงเหลือ 2,200 คน และต่อมาได้ถอนทหารออกหมด และยกเลิกสนธิสัญญาว่าร่วมกันกับ ไต้หวันในปี 1979

(4) จีนและอเมริกาสัญญาว่าจะไม่แบ่งอำนาจ (hegemony) เหนือบริเวณเอเชีย - แปซิฟิก และต่อต้านความ พยายามใด ๆ ของประเทศอื่นที่จะทำเช่นนั้น ประเด็นนี้เป็นถ้อยคำแถลงการณ์ในด้านอุดมการณ์ซึ่งจีนยืนหยัด ในทางปฏิบัติค่อนข้างจะมีปัญหาในการพิสูจน์ว่าการกระทำอย่างไรเรียกว่าเป็นพฤติกรรม “แบ่งอำนาจ”

(5) จีนและอเมริกา ตกลงกันว่า จะติดต่อกันผ่านช่องทางต่าง ๆ รวมทั้งการส่งผู้แทนระดับสูงจากอเมริกาไป ปักกิ่งเป็นครั้งคราวเพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน ข้อนี้เป็นรากฐานสำคัญในการ นำไปสู่การจัดตั้งสำนักงานติดต่อ (Liaison Office) ไปประจำเมืองหลวงของอีกฝ่ายหนึ่งในปี 1973 นั่นคือ สถานทูตอย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง

การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอเมริกาครั้งสำคัญอีกระดับหนึ่ง คือ การสถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตกันตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1979 งานนี้เป็นความคิดริเริ่มของฝ่ายจีนซึ่งเป็นการกระทำ ที่ค่อนข้างฉุกฉลุกรู ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปักกิ่งปรารถนาจะยกระดับความสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการโดยมี “สำนักงานติดต่อ” เป็นสัญลักษณ์ และต่อมาถูกทำให้เป็นทางการโดยมีสถานเอกอัครราชทูตเป็นสัญลักษณ์ มี สาเหตุเนื่องมาจากการบุกยึดครองกัมพูชาของเวียดนามตั้งแต่วันที่ธันวาคม 1978 จีนต้องการปกป้องกัมพูชา และตอบโต้เวียดนามด้วยการใช้กำลัง แต่ก็หวั่นกลัวการทำสงครามกับโซเวียตซึ่งเป็นสัมพันธมิตรทางทหารกับ เวียดนามตาม "สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ" ปี 1978 การปรับฐานะความสัมพันธ์กับอเมริกาให้เป็น ทางการจะทำให้ดูว่าความสัมพันธ์จีน - อเมริกาใกล้ชิดมากขึ้น อีกระดับหนึ่งและจะมีผลเป็นการป้องปรามโซ เวียตมิให้เข้าช่วยเวียดนามด้วยกำลังทหาร อเมริกาก็คงจะเดาเจตนาของผู้นำในกรุงปักกิ่งได้ แต่เพราะมีจุดยืน เข้าข้างอาเซียนและจีนในการต่อต้านการรุกรานของเวียดนามโดยการสนับสนุนของโซเวียต จึงเต็มใจให้การ สนับสนุนจีนโดยการตกลงให้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในลักษณะฉุกฉลุกรูเช่นนั้น

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องการตีความเจตนาของผู้นำจีนโดยอาศัยสถานการณ์แวดล้อมมากกว่า หลักฐานเป็นทางการ สถานการณ์แวดล้อมประกอบไปด้วยขั้นตอนในการดำเนินงานโดยใช้เวลานั้น ๆ หลังจาก เวียดนามใช้กำลังบุกกัมพูชาในวันที่ 25 ธันวาคม 1978 และ “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการสถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา” (16 ธันวาคม 1978) ก็มีเพียงข้อความสั้น ๆ ที่ดูเหมือน

จะผ่านการดำเนินการโดยขาดความรอบคอบ และประเด็นเรื่องไต้หวันก็ยังคงถูกปล่อยให้คลุมเครือต่อไป⁶⁰ ในวันที่ออกแถลงการณ์ร่วมฯ เต็ง เสี่ยวผิง (รองนายกรัฐมนตรีสูงสุดของจีน) ผู้มีอำนาจสูงสุดที่แท้จริงในขณะนั้น ได้รับคำเชิญให้ไปเยือนอเมริกาซึ่งท่านได้เดินทางไปเยือนอเมริกาในวันที่ 20 มกราคม - 5 กุมภาพันธ์ 1979 เป็นเวลากระชั้นชิดก่อนจีนจะยกกองทัพเข้าโจมตีจังหวัดภาคเหนือของเวียดนาม

ในการเยือนอเมริกาของเต็ง เสี่ยวผิง ท่านได้ทำหน้าที่รณรงค์ต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียตด้วยในการตอบคำถามของคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ของวุฒิสภาอเมริกา ในปัญหาที่ว่าจีนจะบุกเวียดนามหรือไม่ในวันที่ 30 มกราคม 1979 (เป็นการประชุมลับ) เต็ง เสี่ยวผิงตอบในเชิงรับเป็นนัยว่า “เราจะปล่อยให้เวียดนามทำอะไรตามอำเภอใจทุกแห่งหนไม่ได้... เพื่อประโยชน์แก่สันติภาพของโลกและเพื่อผลประโยชน์ของประเทศเรา เราอาจจะถูกบังคับให้ทำในสิ่งที่เราไม่อยากทำ”⁶¹ ในสื่อมวลชนทั่วไปก็รายงานว่าเต็ง เสี่ยวผิงต้องการ "สั่งสอนเวียดนาม" การเคลื่อนไหวระดมพลังสนับสนุนทางการเมืองระหว่างประเทศก็ดี การเคลื่อนไหวด้านการทหารในจีนก็ดี เป็นไปไม่ได้ที่ทางอเมริกาจะไม่ทราบ กล่าวคือจีนดึงเอาอเมริกาเป็นแนวร่วมในการต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียตได้สำเร็จ

ในช่วงนี้ (1979 – 1985) จีนได้พัฒนากองทัพโดยพึ่งพาอเมริกามากขึ้น ในเดือนมกราคม 1980 นายแฮโรลด์ บราวน์ (Harold Brown) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอเมริกาได้ไปเยือนจีน ตามมาด้วยการแลกเปลี่ยนด้วยการเจริญสัมพันธไมตรีของผู้นำทางทหารของจีนและอเมริกา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการทหารของทั้งสองประเทศ โดยเกิดการแลกเปลี่ยนนักศึกษาวิชาการทหาร ฯลฯ ควบคู่กันไปกับความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นตามลำดับ ในปี 1981 อเมริกาโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (Alexander Hag) ได้ประกาศเปิดทางขายอาวุธให้จีนได้ ประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) ประกาศในปี 1984 ว่าการขายอาวุธให้จีนจะเพิ่มความมั่นคงให้อเมริกาและส่งเสริมสันติภาพ⁶² ซึ่งอาวุธที่จีนซื้อจากอเมริกามีทั้ง

⁶⁰ Tan Qingshan, *The Making of U.S. China Policy : From Normalization to the Post-Cold War Era* (Boulder & London : Lynne Reinner Publishers, 1992). p. 89, 97.

⁶¹ VOA 30 มกราคม 1979 เวลา 18.00 - 18.15 น. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศ*

จีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 486.

⁶² Martin L. Lacaster, "Arming the Dragon : How Much U.S. Military Aid to China?" *The Heritage Lecture*, No. 53 (March 1986), p. 4. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 486.

กระสุนปืนใหญ่ ปืนใหญ่ ปืนต่อต้านรถถัง และระบบการต่อต้านอากาศยาน รวมทั้งเทคโนโลยี⁶³ ความร่วมมือกันที่สำคัญเกิดขึ้นในปี 1985 เมื่ออเมริกาทำสัญญาผลิตและขายเครื่องบินขับไล่สกัดอากาศยาน F-8 จำนวน 50 ลำ พร้อมทั้งขายเทคโนโลยีให้มีมูลค่ารวม 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถือเป็นโครงการพัฒนาระบบการรบทางอากาศให้ทันสมัยครบชุดโดยมีช่วงระยะเวลาหกปี โดยจะนำเอาระบบเรดาร์ คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีทันสมัยไปใช้

ปัจจัยซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างฝ่ายทหารของจีนและอเมริกาที่สำคัญ คือ การมีสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูร่วมกัน ภายหลังจากโซเวียตสนับสนุนเวียดนามยึดครองกัมพูชา โซเวียตส่งทหารเข้ายึดครองอัฟกานิสถาน และส่งทหารประมาณ 50 กองพลไปประจำตามพรมแดนจีน – โซเวียต จีนเปลี่ยนยุทธวิธีด้านการทหารจากการทำสงครามแบบตั้งรับ (สงครามประชาชน) เป็นสงครามรุก (ดังที่ทำได้ในเวียดนามในต้นปี 1979) อีกทั้งจีนยังเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจและการทหารหันไปพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น เนื่องจากจีนมีความล่าช้าในด้านเทคโนโลยีและด้านอาวุธจึงจำเป็นต้องไฝหาจากประเทศต่าง ๆ มากขึ้น

แม้ในขณะนั้นจีนและอเมริกา ต่างไม่ยอมประกาศอย่างเปิดเผยว่ามีความร่วมมือกันในด้านการทหารดังกล่าว แต่นโยบายที่จะแสวงหาความร่วมมือซึ่งกันและกันได้พัฒนามาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 เอกสารในราชการทหารของอเมริกา (Consolidated Guidance No. 8) เปิดเผยว่าอเมริกาต้องการความช่วยเหลือจากจีนและแนะนำว่าอเมริกาควรช่วยเหลือจีน โดยใช้เงินประมาณ 50,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับพัฒนากองทัพปลดแอกของจีนเพื่อให้มีสมรรถนะต่อสู้กับสหภาพโซเวียตได้⁶⁴

กล่าวโดยสรุปในช่วงปี 1979-1985 ผลประโยชน์ขัดกันระหว่างจีนกับอเมริกา ที่สำคัญคือเรื่องอเมริกาขายอาวุธให้ไต้หวัน และการออก “รัฐบัญญัติความสัมพันธ์กับไต้หวัน” (10 เมษายน 1979) ซึ่งอเมริกา สงวนสิทธิ์การขายอาวุธให้ไต้หวันและจะปกป้องไต้หวันด้วยกำลังจากการใช้กำลังคุกคามภายนอก (ซึ่งหมายถึงจีน) อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ร่วมกันที่เหนือกว่าคือการร่วมมือกันต่อต้านการขยายอำนาจของโซเวียตและสัมพันธมิตร การบุกและยึดครองกัมพูชาโดยเวียดนามตั้งแต่ปลายปี 1978 จนถึงปี 1989 และการบุก

⁶³ Ibid., p. 4-5. อังโน เขียน ฉีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 486.

⁶⁴ Ibid., p.4. อังโน เขียน ฉีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 487.

และยึดครองอัฟกานิสถานโดยโซเวียตตั้งแต่ปลายปี 1979 จนถึงปี 1989 เป็นการท้าทายอเมริกาและจีนอย่างเป็นทางการที่ทำให้ทั้งสองประเทศนี้ให้ความสำคัญในการร่วมมือกันมากกว่าที่จะสร้างความขัดแย้งกัน⁶⁵

ความสัมพันธ์ที่เริ่มจากรอยร้าวเนื่องจากทั้งสองประเทศเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีจุดยืนและแนวความคิดรวมถึงระบอบการปกครองแบบชั่วคราวข้ามทำให้ทั้งสองมีการกระทบกระทั่งกันอยู่บ่อยครั้ง จะเห็นได้จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องที่มีสาเหตุมาจากสงครามตัวแทนหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า สงครามเย็น โดยประกอบไปด้วยสงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม อีกทั้งยังมีประเด็นของไต้หวันมาเกี่ยวข้อง จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายนั้นจะกลับมาเชื่อมโยงกันในทิศทางที่ดีจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยาก และมีอุปสรรคอยู่มาก แม้ว่าอุปสรรคและหนทางสู่การเจริญสัมพันธ์ไมตรีจะยากลำบากแต่เนื่องจากทั้งจีนและอเมริกามีความต้องการร่วมกันในการถ่วงดุลอำนาจกับโซเวียตจึงทำให้ทั้งสองประเทศเริ่มมีความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ทั้งความพยายามของอเมริกาและจีนเองที่ต้องการจะหาทางออกให้กับความขัดแย้งที่ทั้งสองประเทศมีอยู่ ทั้งสองประเทศจึงพยายามหาทางออกให้กับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนที่ประกอบไปด้วยหลายปัญหาด้วยกันหรือและออกแถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นก้าวสำคัญที่วางรากฐานความสัมพันธ์จีน – อเมริกาเข้าด้วยกันและเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ดำเนินการไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนไปถึงการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างจีน – อเมริกา

⁶⁵ เขียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 487.

บทที่ 4 จากคู่ค้าสู่คู่แข่ง

4.1 ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างจีนและอเมริกา

จากการกล่าวให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของจีนและอเมริกาที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการเป็นศัตรูกันมาอย่างยาวนานจนมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ให้เป็นที่ไปในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยและองค์ประกอบหลายด้าน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นของทั้งสองฝ่ายจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยถ้าไม่มีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีเพื่อปรับความเข้าใจเพื่อให้เกิดความเป็นมิตรต่อกัน เหตุการณ์ต่าง ๆ ดำเนินมาจนกระทั่งในปีค.ศ. 1979 ที่ทั้งสองประเทศนั้นได้เจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการอีกทั้งประจวบเหมาะกับการที่จีนได้ตัดสินใจเปิดประเทศหลังจากที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ขึ้นปกครองและปิดประเทศมาตั้งแต่ค.ศ. 1949 โดยในบทนี้ผู้จัดทำจึงมีจุดประสงค์ที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างจีนและอเมริกาโดยจะเริ่มตั้งแต่ค.ศ. 1979 – 2000 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่สหรัฐอเมริกาจะเกิดการผลัดเปลี่ยนอำนาจสู่ผู้นำคนถัดไป

ในทศวรรษที่ 1970 หลังการปฏิวัติวัฒนธรรม การเมืองภายในระส่ำระสายตามด้วยการถึงแก่อสัญกรรมของผู้นำอันดับหนึ่งของจีน คือ เหมาเจ๋อตง ในปีค.ศ.1976 เต็งเสี่ยวผิงจึงได้ขึ้นกุมอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศต่อ เต็งเสี่ยวผิงเห็นว่าสิ่งสำคัญที่จะต้องทำในเวลานั้น คือ การพัฒนาและฟื้นฟูประเทศให้ออกมาจากห้วงวังวนแห่งความล้มเหลว ยากจน และวุ่นวาย ซึ่งเต็งเสี่ยวผิงนั้นเป็นผู้ที่มีแนวความคิดค่อนข้างทันสมัยไม่ยึดติดกับอุดมการณ์จนเกินไป อีกทั้งยังเปิดกว้างยอมรับวิธีการอื่น ๆ ที่จะสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายตามความเป็นจริงได้ ดังวลีสำคัญที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ไม่ว่าจะเป็นแมวสีขาวหรือสีดำ ขอให้จับหนูได้เป็นพอ”⁶⁶ ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่าจะป็นวิธีการแบบใดเป็นวิธีการของอุดมการณ์ใดขอให้บรรลุเป้าหมายคือ

⁶⁶ วลี “ไม่ว่าจะเป็นแมวสีขาวหรือสีดำ ขอให้จับหนูได้เป็นพอ” นั้น เป็นวลีที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ทั้งในและนอกประเทศจีน แต่ความจริงแล้ววลีที่ถูกต้องที่เต็งเสี่ยวผิงได้กล่าวไว้ คือ “ไม่ว่าจะเป็นแมวเหลืองหรือแมวดำ ขอเพียงจับหนูได้ก็ถือว่าเป็นแมวดี” ซึ่งเป็นสุภาษิตเสฉวน เต็งเสี่ยวผิงได้กล่าววลีนี้ครั้งแรกในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1962 ในระหว่างการประชุมสำนักเลขาธิการใหญ่คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนเกี่ยวกับปัญหาการฟื้นฟูภาคเกษตรกรรม โดยกล่าวว่า “ไม่ว่าจะเป็นแมวเหลืองหรือแมวดำ วิธีไหนที่เป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูการผลิต ก็ให้ใช้วิธีนั้น” ต่อมาในวันที่ 7 กรกฎาคม เต็งเสี่ยวผิงได้กล่าวอีกครั้งในการประชุมเต็มคณะครั้งที่ 7 สมัยที่ 3 ของสันนิบาตเยาวชนคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งต่อมาได้รับการบรรจุไว้ใน สรรนิพนธ์เต็งเสี่ยวผิง และหนังสือทำอย่างไรจึงจะฟื้นฟูการผลิตได้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ว่า “สหายหลิวป๋อเฉิงมักจะกล่าวสุภาษิตเสฉวนอยู่ประโยคหนึ่งว่า ‘แมวเหลืองแมวดำ ขอเพียงแต่จับหนูได้ก็ถือว่าเป็นแมวดี’ ซึ่งหมายถึงการทำสงคราม การที่พวกเราสามารถเอาชนะเจียงไคเช็คได้ก็เป็นเพราะเราไม่ใช้วิธีการเดิม ๆ ไม่รบแบบเดิม ๆ ทุกอย่างดูตามสภาพการณ์ ขอเพียงรบชนะก็เป็นใช้ได้ ขณะนี้

ความรุ่งเรืองของประชาชาติจีนได้ ก็ถือเป็นวิธีการที่นำมาใช้ได้ ไม่ควรจะยึดติดอยู่กับวิธีใดวิธีหนึ่งมากเกินไป แต่ต้องรู้จักปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความเป็นจริง ตั้งเสี่ยวผิงเรียกแนวทางเช่นนี้ว่า "สังคมนิยมที่มีลักษณะแบบจีน" (Socialism with Chinese Characteristics) ⁶⁷ เป็นผลให้จีนประกาศใช้นโยบาย "สี่ทันสมัย" (four modernizations) ⁶⁸ ในปีค.ศ. 1977 และใช้นโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจและนโยบายเปิดประเทศ ในปีค.ศ. 1979 เพื่อนำทันสมัยใหม่ ๆ ในการบริหารประเทศนอกเหนือไปจากการมุ่งเน้นแต่เรื่องอุดมการณ์มาใช้ เปิดตัวเองออกเรียนรู้อุทสาหกรรมการและเทคโนโลยีจากภายนอก เพื่อให้จีนสามารถพัฒนาตนเองให้ทันสมัยอย่างมีประสิทธิภาพได้ นโยบายทั้งสองถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์จีนอีกจุดหนึ่ง และจะเห็นได้ว่า ทั้งสองนโยบายนี้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจีนจะต้องเปิดประเทศเพื่อนำภูมิปัญญาจากภายนอกมารับใช้ การปฏิรูปเศรษฐกิจ และใช้การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อเข้าถึงภูมิปัญญาจากภายนอก อย่างไรก็ตาม จุดเด่นสำคัญอย่างหนึ่งของจีนคือ แม้จะเปิดประเทศปฏิรูปเศรษฐกิจแต่ก็ยังคงรักษารูปแบบการปกครองในระบอบสังคมนิยมไว้อย่างเหนียวแน่น โดยรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์

เราต้องการฟื้นฟูการผลิตในภาคเกษตรกรรม ก็ต้องดูสถานการณ์เช่นกัน หมายความว่า ไม่สามารถใช้วิธีใดวิธีเดียวโดยไม่เปลี่ยนแปลง แต่จะต้องดูว่าวิธีการไหนที่สามารถกระตุ้นความกระตือรือร้นในการผลิตของมวลชนได้ ก็ต้องใช้วิธีนั้น” คำกล่าวข้างต้นได้กลายเป็น “ทฤษฎีว่าด้วยแมว” ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการปฏิรูปของจีนในเวลาต่อมา แต่เมื่อเวลาผ่านไป สีของ “แมว” ก็เปลี่ยนไปด้วย โดย “แมวเหลือง” กลายเป็น “แมวขาว” ไป อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นแมวเหลืองหรือแมวขาวลีดั้งกล่าวก็ยังคงความหมายเช่นเดิม และได้กลายเป็นวลีอมตะมาจนถึงปัจจุบัน (อ้างจากที่มาของ “ทฤษฎีแมว” ของเติ้งเสี่ยวผิง (เติ้งเสี่ยวผิง “เมาลุ่น” เตอซูซี) [Online]. 2001. Available from: <http://www.fiqz.gov.cn/zhuanti/80zhounian/gs603.htm/> (2003, October 24) (ภาษาจีน) และ หยางเจิงเสียน, หยางเจิงเสียน: “ทฤษฎีแมว” ของเติ้งเสี่ยวผิง เป็นทฤษฎีสังคมนิยมหรือไม่ (หยางเจิงเสียน: เติ้งเสี่ยวผิง “เมาลุ่น” ชื่อเสียงสื่อจู้มีมา?) [Online]. 2001. Available from: <http://xueshu.newyouth.beida-online.com> [2003, October 24] (ภาษาจีน). อ้างใน จีระพร จีระนันท์ทกิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 6.

⁶⁷ จูลซีฟ ชินวรโรณ, “การเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต,” ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, หน้า 31. อ้างใน จีระพร จีระนันท์ทกิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 7.

⁶⁸ นโยบาย 4 ทันสมัย คือ นโยบายที่มุ่งพัฒนาให้จีนเป็นสังคมนิยมที่ทันสมัยใน 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้านการทหาร. อ้างใน จีระพร จีระนันท์ทกิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 7.

ในช่วงที่จีนเปิดประเทศ (ค.ศ.1976 – ปัจจุบัน) เป็นช่วงที่เหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมสงบลง และตั้งเสี่ยวผิงขึ้นมาบริหารประเทศแล้ว⁶⁹ จีนเริ่มมีการปรับหลักการและวิธีการดำเนินความสัมพันธ์ โดยจะสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ในโลกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใด แม้ในขณะนั้นโลกจะยังอยู่ในยุคของสงครามเย็นก็ตาม นโยบายต่างประเทศของจีนนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมานั้น จีนให้ความสำคัญกับเรื่องของศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของชาติ และคิดถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหารมากขึ้น⁷⁰ มีหลักการและจุดยืนที่ค่อนข้างชัดเจน จีนพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนานาประเทศทั่วโลก ยึดติดกับเรื่องของอุดมการณ์น้อยลง โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก ซึ่งก็คือ การพัฒนาพลังการผลิตของสังคม ยกกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน สร้างประเทศสังคมนิยมที่รุ่งเรืองชาตินิยม และเข้มแข็ง⁷¹

เมื่อถึงยุคของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter, 1977 – 1981) สหรัฐอเมริกาได้เริ่มเปิดการเจรจาเพื่อ “สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ” อย่างจริงจังอีกครั้งหลังจากที่ได้พยายามมานานเกือบทศวรรษ ในช่วงนี้ ทั้งสองฝ่ายเริ่มปรับท่าทีของตัวเองลงลดความแข็งกร้าวและมีลักษณะประนีประนอมมากขึ้น การเจรจาอย่างจริงจังเริ่มต้นขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1978 ณ กรุงปักกิ่ง โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับในหลักการ 3 ประการข้างต้นของจีนและทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันว่า เกี่ยวกับปัญหาการขายอาวุธให้ไต้หวัน จะทำการเจรจากันอีกครั้งหลังการสถาปนาความสัมพันธ์⁷²

⁶⁹ โปรตดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชนนโยบายต่างประเทศของจีน โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของจีนในด้านการต่างประเทศ การเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศ สิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศกับนโยบายต่างประเทศ และแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจ ใน เซียน ฉีระวิทย์, **นโยบายต่างประเทศจีน**, หน้า 40 - 65. อังโน จีระพร จีระนันท์กิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 9.

⁷⁰ เซียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 17.

⁷¹ จางยี่ซื่อ, **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ** (ชื่อจี้จื่อเจียวเตอกวอจี้กวานซี) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สื่อชื่อ, 2001). หน้า 351. (ภาษาจีน). อังโน จีระพร จีระนันท์กิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 9.

⁷² จุดเปลี่ยนแห่งประวัติศาสตร์-การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (สี่สื่อเตอจ่วนเจ้อ-จงเหมยเจิ้งชื่อเจียนเจียว) [Online]. (n.d.) . Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57232.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน). อังโน จีระพร จีระนันท์กิจ. **นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 50.

หลังจากผ่านการเจรจายาวนานเกือบครึ่งปี สหรัฐอเมริกาก็ได้ประกาศในวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1978 ว่า จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทออย่างเป็นทางการกับจีน จากนั้นในวันที่ 16 ธันวาคม ทั้งสองฝ่าย ประธานาธิบดีคาร์เตอร์และประธานพรรคคอมมิวนิสต์ฮว่ากั๋วเฟิงก็ได้ร่วมกันลงนามใน “แถลงการณ์ร่วม (Joint Communiqué) ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต” (จงเหม่ยเจี้ยนเซียวกงเป่า) เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1979 เป็นต้นไป ผู้นำจีนได้ย้ำหลังการลงนามว่า

“การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องที่จะได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ การสถาปนาความสัมพันธ์นี้จะพัฒนาความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ เป็นการริเริ่มความสัมพันธ์กันในทุกด้านอย่างกว้างขวางในอนาคต และยังเป็นประโยชน์ต่อสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียและของโลกด้วย”⁷³

โดยในแถลงการณ์ร่วมครั้งนี้ มีสาระสำคัญคือ

(1) สหรัฐอเมริกาได้ยอมรับว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายและชอบธรรมของจีนเพียงรัฐบาลเดียวเท่านั้น⁷⁴ และยืนยันในหลักการจีนเดียว ยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน

(2) สหรัฐอเมริกายินยอมที่จะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับไต้หวัน (สหรัฐอเมริกาได้ปิดสถานทูตในไต้หวันในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1979) แต่จะคงความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม การค้าและความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการอื่น ๆ สหรัฐอเมริกาจะถอนทหารและยุทโธปกรณ์ออกจากไต้หวันตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1979 เป็นต้นไปและแจ้งให้ไต้หวันทราบว่า จะยกเลิกสนธิสัญญาป้องกันร่วม

⁷³ ช่งเหลียนเจิงและกั๋วเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาผ่านช่องแคบไต้หวัน (ชวานเยว่ไถวานไห่เสี่ยเตอจงเหม่ยเจี้ยวเถียง), หน้า 191. (ภาษาจีน). อังไฉ จีระพร จีระนนท์กิจ. นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 50.

⁷⁴ คำแถลงของเฉียนฉีเซินว่าด้วยวาระครบรอบ 30 ปีแห่งแถลงการณ์เซียงไฮ้ (เฉียนฉีเซินจิ้งซ่างไห่กงเป่าเวินซือ 30 โจวเหินเยินฟาเปียวเหวินจาง) [Online]. (ภาษาจีน). อังไฉ จีระพร จีระนนท์กิจ. นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 50.

(3) ทั้งสองฝ่ายยืนยันความตกลงที่เคยทำกันในแถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้ซึ่งในส่วนของความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีและในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมืองระดับโลกและระดับภูมิภาค

(4) ทั้งสองฝ่ายสัญญาว่าจะไม่แสวงหาความเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและภูมิภาคอื่นใดของโลก รวมถึงจะต่อต้านประเทศอื่นที่ทำตนเยี่ยงนั้นด้วย

หลังการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการแล้ว เต็งเสี่ยวผิงได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 28 – 31 มกราคม 1979 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่รองแดง 5 ดาวของจีนได้โบกสะบัดอยู่เหนือท่าอากาศยานคูเปอร์สฟิลด์สหรัฐอเมริกา และในการแถลงข่าวร่วมกันได้มีการประกาศว่า “ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่าระบบสังคมที่แตกต่างของทั้งสองฝ่ายไม่ควรจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นการกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือกัน”⁷⁵ ในระหว่างการเยือน ยังได้มีการลงข้อตกลงความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกีฬา และการค้า รวมถึงข้อตกลงการจัดตั้งสถานทูตระหว่างกัน ทั้งสองฝ่ายได้ก่อตั้งสถานทูตในเมืองหลวงของแต่ละฝ่าย และส่งเอกอัครราชทูตไปเริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา หลังจากนั้นก็ได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในทุกด้าน ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1979 รัฐบาลจีนและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาความสัมพันธ์ทางการค้าโดยทั้งสองฝ่ายอนุมัติให้สถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งระหว่างกัน มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1980 ถือเป็น การตกลงกันทางการค้าอย่างเท่าเทียมกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งสร้างสิทธิประโยชน์ให้แก่ทั้งสองทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก และในเดือนกันยายนก็ได้จัดทำข้อตกลงด้านการคมนาคมทางการบินและการขนส่งทางเรือและด้านสิ่งทอร่วมกัน⁷⁶

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับอเมริกานั้น ขึ้นอยู่กับภาวะความสัมพันธ์กันทางการเมืองเป็นสำคัญ ในระยะแรก ๆ เมื่อเกิดสงครามเกาหลี ปี 1950 ประธานาธิบดีทรูแมนได้ประกาศห้ามการค้าระหว่างจีนกับอเมริกาตามกฎหมายว่าด้วยการค้ากับศัตรูปี 1917 ประธานาธิบดีนิกสันได้ผ่อนคลายนโยบายการติดต่อทางการค้าระหว่างจีนกับอเมริกาหลายประการในเดือนกรกฎาคม 1969 และในที่สุดในเดือนมิถุนายน 1971

⁷⁵ เต็งเสี่ยวผิงเยือนสหรัฐอเมริกาเปิดความสัมพันธ์หน้าใหม่ของจีนและสหรัฐอเมริกา (เต็งเสี่ยวผิงผางเหมยเจีย โดจงเหมยกวานซีซินเฟียนจาง) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57270.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน). อ้างใน จีระพร จีระนนท์ทกิจ. นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 52.

⁷⁶ Diplomacy of Contemporary China, p. 285. อ้างใน จีระพร จีระนนท์ทกิจ. นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. หน้า 52.

ประธานาธิบดีนิกสันได้ประกาศยกเลิกข้อห้ามการค้าระหว่างจีนกับอเมริกาทั้งหมด ยกเว้นสินค้ายุทธโศปกรณ์ ก่อนสถาปนาความสัมพันธ์การทูตอย่างเป็นทางการจะมีผลบังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม 1979 การค้าระหว่างจีนกับอเมริกา ส่วนใหญ่ทำผ่านฮ่องกง ตามสถิติของฝ่ายอเมริกา ส่วนมากอเมริกาจะเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้า⁷⁷

นโยบายด้านการค้าของจีนกับอเมริกาเมื่อจีนปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมที่มีการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นเสรีนิยมที่มีภาวะการณ์ตลาดเป็นเครื่องกำหนดอุปสงค์และอุปทาน จีนให้ความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการค้ากับอเมริกา เนื่องจากจีนเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก และอเมริกาเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก โครงสร้างสินค้าของสองประเทศนี้เอื้ออำนวยต่อการค้าระหว่างกัน เมื่อการค้าขยายเร็วปัญหาผลประโยชน์ขัดกันก็เพิ่มเป็นเงาตามตัวด้วย จีนมีทัศนคติต่อปัญหาต่าง ๆ อย่างไร และการรักษาผลประโยชน์ของตนอย่างไร

ในช่วงระยะเวลา 18 ปี (1979 – 1996) ภายหลังจากการเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกันแล้ว การค้าระหว่างจีนกับอเมริกาได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตามสถิติทางการของจีน การค้าจีน – อเมริกา ปี 1979 มีมูลค่ารวม 2,370 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นเป็น 42,850 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1996 เพิ่มขึ้น 18 เท่า มูลค่ารวม 18 ปี มีถึง 260,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ อเมริกากลายเป็นคู่ค้าใหญ่อันดับสองของจีน ซึ่งถัดจากญี่ปุ่น 60,060 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ฮ่องกงตกไปเป็นอันดับสาม ในปี 1996 มูลค่า 40,030 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁷⁸

สถิติของกรมศุลกากรของอเมริกาให้ตัวเลขแตกต่างกับของจีนอย่างมาก การค้าจีน – อเมริกาทั้งสินค้าเข้าและออกมีมูลค่า 2,370 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1979 เพิ่มขึ้นเป็น 63,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1996 การค้าช่วง 18 ปี มีมูลค่ารวมถึง 376,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จีนเป็นคู่ค้าอันดับ 24 ของอเมริกา ในปี 1980 เลื่อนเป็นอันดับ 4 ในปี 1996⁷⁹

⁷⁷ Tan Qingshan, *op.cit.*, pp. 60-61. อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 510.

⁷⁸ State Council Information Office, “On Sino-US Trade Balance” (March 1997), *Beijing Review*, April 7-13, 1997, p. 20. (ต่อไปนี้อ้างถึงใช้ “State Council Information Office”). อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 510.

⁷⁹ *Ibid.*, อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 510.

ตารางที่ 1 การค้าจีน - อเมริกา : เปรียบเทียบสถิติของทางการจีน - อเมริกา
(1987 - 1996)

(มูลค่า : 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ปี ค.ศ.	สถิติของทางการจีน				สถิติของทางการอเมริกา			
	รวม	นำเข้า ของจีน	ส่งออก ของจีน	ดุลการ ค้า ของจีน	รวม	ส่งออก ไปจีน	ส่งออก ของ อเมริกา	ดุลการค้า ของ อเมริกา
1987	7.86	4.83	3.02	-1.80	10.41	3.50	6.91	-3.41
1988	10.01	6.63	3.38	-3.25	14.31	5.04	9.27	-4.23
1989	12.25	7.86	4.39	-3.48	17.80	5.81	11.99	-6.18
1990	11.77	6.59	5.18	-1.14	20.05	4.81	15.24	-10.43
1991	14.20	8.01	6.19	-1.81	25.25	6.28	18.97	-12.69
1992	17.29	8.09	8.59	-0.31	33.20	7.47	25.73	-18.26
1993	27.66	10.69	16.97	6.28	40.31	8.77	31.54	-22.77
1994	35.43	13.97	21.46	7.49	48.07	9.29	38.78	-29.49
1995	40.83	16.12	24.71	8.59	57.31	11.75	45.56	-33.81
1996	42.85	16.16	26.69	10.53	63.42	11.97	51.49	-39.52

ที่มา โดยปรับปรุงจาก : (1) State Council Information Office, p. 21.

(2) Statistical Abstract of the United States, 1993

(3) Zhou Shijian, "Review of the Sino-American Economic and Trade Relations in the Past Five Years and Prospect for the Future," Intertrade, No. 3 (1994), p.46.

โปรดสังเกตว่า ในระยะสิบปีหลังนี้ แม้ความสัมพันธ์ทางการเมืองจะเสื่อมโทรมลงหลังจากเกิดวิกฤตการณ์เทียนอันเหมิน แต่การค้าก็ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะจีนเองไม่มีนโยบายลดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการค้าหรือการลงทุน ส่วนทางฝ่ายอเมริกานั้น การค้ากับจีนอยู่ในมือของภาคเอกชนเป็นสำคัญ

จะเห็นว่าสถิติการค้าระหว่างจีนกับอเมริกา ของทางการของทั้งสองประเทศแตกต่างกันอย่างมาก จีนอ้างว่าสถิติของทางการจีนอิงคำชี้แนะของสหประชาชาติ คือตัวเลขสินค้านำเข้าเอามาจากประเทศที่สินค้ามีถิ่นกำเนิด (origin) ซึ่งรวมทั้งสินค้าที่ผ่านดินแดนอื่นโดยมีเป้าหมายไปยังจีนด้วย แต่ไม่คิดค่าขนส่งและมูลค่าเพิ่มรายทางสินค้าออกให้ยึดถือเอาตัวเลขจากประเทศที่สินค้าไปถึงปลายทาง (destination) ไม่ว่าสินค้านั้นจะผ่านดินแดนอื่นหรือไม่ก็ตาม โดยคิดค่าขนส่งและมูลค่าเพิ่มรายทาง ปัญหาของจีนที่มีลักษณะจำเพาะคือสินค้าส่งออกของจีนต้องผ่านดินแดนที่สาม เช่น ฮองกง สิงคโปร์ ไต้หวัน ฯลฯ ในสัดส่วนที่สูง จีนอ้างว่าในปี 1995 ประมาณร้อยละ 60 ของสินค้าของตนที่ส่งไปอเมริกา และ ร้อยละ 30 ของสินค้าอเมริกาที่นำเข้าจีนได้ผ่านดินแดนที่สาม

นอกจากนั้นสินค้าส่งออกของจีนที่ส่งผ่านฮองกงเฉลี่ยมีมูลค่าเพิ่มประมาณ 40% จำพวกของเล่น อาจถึง 100% ยิ่งกว่านั้น สินค้าจีนส่วนใหญ่เป็นประเภทแปรรูป ค่าขนส่งแพงเมื่อเทียบกับราคารวม สิ่งเหล่านี้ทางการจีนอ้างว่าสถิติของอเมริกาไม่สมบูรณ์ ทำให้ตัวเลขขาดดุลการของอเมริกามากเกินความเป็นจริง⁸⁰

ตัวเลขสถิติที่ต่างกันมากนี้ ฝ่ายจีนได้เสนอต่อฝ่ายอเมริกา ในปี 1994 ให้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญร่วมเพื่อทำการศึกษาปัญหานี้ คณะกรรมการชุดนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลการค้าจีน - อเมริกา ปี 1992 และ 1993 จากสถิติของฝ่ายจีน อเมริกา และฮองกง และได้ข้อสรุปตามรายงานของฝ่ายจีนว่า ตัวเลขสินค้านำเข้าจากจีนของอเมริกา ได้รวมมูลค่าเพิ่มจากดินแดนที่สาม (ฮองกง) เข้าไปด้วย ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อเสนอแนะของสหประชาชาติ บางรายการเพิ่มราคาจากประเทศต้นกำเนิดถึงร้อยละ 40 ถึงหนึ่งเท่าตัว ส่วนสินค้าอเมริกาที่ส่งไปจีนมีตัวเลขต่ำเพราะไม่ได้รวมราคาเพิ่มที่เข้า - ออกฮองกง แต่ไม่อยู่ในสถิติสินค้าส่งออกของอเมริกาที่ส่งไปจีน คณะกรรมการชุดนี้มีข้อสรุปว่าตัวเลขของอเมริกาที่ขาดดุลการค้ากับจีนมีจำนวนมากกว่าความจริง 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1992 และประมาณ 8,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับปี 1993⁸¹

⁸⁰ Wu Yi, "China-US Trade Balance : An Objective Evaluation," *Beijing Review*, June 10-16, 1996, p. 10-11 (ต่อไปนี้อ้างถึงใช้ "Wu Yi, 1996"). อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 512.

⁸¹ *Ibid.*, p.26; Wu Yi, "Cherishing Bilateral Cooperation and Promoting Steady Development of Sino-US Trade And Economic Relations," *Beijing Review*, October 27-November 2, 1997, p.14 (ต่อไปนี้อ้างถึงใช้ Wu Yi, 1997) อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 512.

ในทศวรรษ 1990 สินค้าของจีนที่ส่งไปอเมริกาที่สำคัญเป็นสินค้าแปรรูปได้แก่ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม รองเท้า ของเล่น กระเป๋าเดินทางและของใช้ในบ้าน ส่วนสินค้านำเข้าจากอเมริกาที่สำคัญมีชนิดค่อนข้างจำกัด แต่มีมูลค่าการซื้อขายสูง ในช่วงปี 1979 – 1996 จีนซื้อข้าวสาลีจากอเมริกา 69.476 ล้านตัน หรือคิดเป็นมูลค่ารวม 11,620 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (จีนเป็นลูกค้าข้าวสาลีรายใหญ่ที่สุดของอเมริกา) ในระยะเวลาดังกล่าวจีนซื้อปุ๋ยเคมีจากอเมริกา มูลค่า 9,580 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และซื้อเครื่องบิน 308 ลำ มูลค่ารวม 8,720 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁸²

เป็นที่เข้าใจได้ว่าการซื้อสินค้าจำนวนมาก ๆ จากอเมริกา จีนอาจจะมีวัตถุประสงค์ในการเมือง เนื่องจากการเลือกตั้งประธานาธิบดีปลายปี 1992 นั้น ปัญหาสิทธิมนุษยชนในจีนเป็นประเด็นสำคัญที่ใช้ในการหาเสียง ในตอนหาเสียงบิล คลินตัน มีท่วงที่แข่งกร้าวต่อจีนมากกว่า จีนจึงเข้าไปช่วยรัฐบาลจอร์จ เอช ดับเบิลยู บุช ซื้อข้าวสาลีรายการเดียวมีมูลค่า 2.000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และลงนามในสัญญาซื้อดาวเทียมคมนาคมอเมริกาที่มีมูลค่า 650 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁸³

ในทศวรรษ 1990 จีนพยายามส่งเสริมการค้ากับอเมริกาให้มีเสถียรภาพ แต่ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ขัดต่อผลประโยชน์ของจีนนั้นมีมาก กล่าวโดยย่อคือ

(1) ปัญหาอเมริกาขาดดุลการค้ากับจีนมากเกินไป มีกลุ่มต่าง ๆ ในอเมริกา หยิบยกปัญหานี้ขึ้นมากว่าโทษจีนต่าง ๆ นานา โดยมีคนขยายความว่าในปี 1996 อเมริกาขาดดุลการค้าให้กับจีน 39,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเท่ากับ 24% ของการขาดดุลการค้าทั้งหมดของอเมริกา⁸⁴ คำตอบโต้ของจีนสำหรับประเด็นนี้พอสรุปได้ดังนี้ สถิติการขาดดุลการค้าของฝ่ายสหรัฐฯ ขยายความเกินความจริง ตามระบบการทำสถิติที่ต่างกัน ดังได้กล่าวแล้ว จีนไม่ยอมให้หยิบยกตัวเลขที่บิดเบือนขึ้นมากว่าอ้างโจมตีกัน โดยจีนยอมรับว่าในระยะหลัง ๆ นี้ จีนได้เปรียบดุลการค้าจริง จีนถือว่าเกิดจากความแตกต่างในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องเสริมการ

⁸² State Council Information Office, p. 22-23. อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 512.

⁸³ Steven Levine, "Sino-American Relations : Testing the Limits of Discord," in Samuel S. Kim, ed., **China and the World : Chinese Foreign Relations in the Post-Cold War Era**, Third edition (Westview Press, 1994), p. 87. อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 513.

⁸⁴ **The Nation**, March 8, 1997, B3. อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 513..

ได้เปรียบเสียเปรียบ โดยแบ่งงานกันทำ (division of labor) ผลิตภัณฑ์ของจีนส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานคนมาก (labor intensive) จีนพยายามจะลดการค้าที่ไม่สมดุลโดยการส่งคณะซื้อสินค้าออกไปสำรวจซื้อสินค้าในอเมริกาบ่อย ๆ อีกทั้งจีนยังกล่าวหาว่าอเมริกามีมาตรการควบคุมสินค้าส่งออกไปจีนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่มีเทคโนโลยีสูง นอกจากนั้นการให้สิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่งก็ต้องให้รัฐสภาตรวจสอบทุกปี ทำให้พ่อค้าขาดความมั่นใจ จึงเป็นการเปิดทางให้คู่แข่งชาติอื่นแย่งการค้ากับจีน ดังนั้นจีนจึงแนะนำให้อเมริกาปฏิบัติตามประเทศที่พัฒนาแล้วมากกว่า 20 ประเทศ โดยยอมให้ Exim Bank ให้สินเชื่อแก่สินค้าบางรายการที่ส่งออกไปยังจีน⁸⁵

(2) ปัญหาการให้จีนเป็นชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored Nation, MFN) ซึ่งเป็นข่าวอื้อฉาว แสดงออกซึ่งความบาดหมางระหว่างจีนกับอเมริกา เกือบตลอดเวลาในทศวรรษ 1990 ต้นตอของปัญหาอยู่ที่ Jackson-Vanik Trade Act 1974 ซึ่งมีเงื่อนไขห้ามรัฐบาลให้สิทธิพิเศษในด้านการค้ากับประเทศที่ประชาชนขาดเสรีภาพไปตั้งหลักแหล่งในต่างประเทศ และห้ามใช้สินเชื่อของ Exim Bank ในการส่งเสริมการค้ากับประเทศเหล่านั้น จีนและประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ จึงเข้าขायข้อห้ามตามกฎหมายนี้ แต่กฎหมายนี้ให้อำนาจประธานาธิบดีระงับข้อห้ามดังกล่าวได้ในกรณีที่เหมาะสม รัฐบาลคาร์เตอร์มีเหตุผลพิเศษที่ต้องการร่วมมือกับจีนต่อต้านการขยายตัวของโซเวียต - เวียดนาม จึงได้ลงนามในข้อตกลงกับจีน (7 กรกฎาคม 1979) ให้สิทธิพิเศษด้านการค้าซึ่งกันและกัน ซึ่งผ่านผลโหวตรัฐสภาโดยคะแนนเสียงท่วมท้น (วุฒิสภา 74 ต่อ 8 และสภาราษฎร 204 ต่อ 89) ได้อนุมัติข้อตกลงทางการค้าระหว่างจีนกับอเมริกาในเดือนมกราคม 1980

ภายหลังเหตุการณ์เทียนอันเหมิน และภัยคุกคามจากโซเวียตหมดไปแล้ว กระแสต่อต้านจีนในอเมริกามาแรง ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา รัฐสภามีมติให้ทบวงการให้ MFN แก่จีนทุกปี ในการพิจารณาเรื่องนี้ รัฐสภาและสื่อมวลชนจะประโคมข่าวโจมตีจีนต่าง ๆ นานา โดยนักการเมืองอเมริกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนในจีน และเรียกร้องให้รัฐบาลใช้มาตรการที่แข็งกร้าวต่อจีน เช่น ในปี 1992 รัฐสภาได้กำหนดเงื่อนไขการต่อ MFN ให้จีนโดยให้จีนปล่อยนักโทษการเมือง และให้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น ประธานาธิบดีจอร์จ เอช ดับเบิลยู บุชต้องใช้สิทธิยับยั้งทุกปี แต่ประธานาธิบดีคลินตันก็นำเอาเรื่องสิทธิ

⁸⁵ Wu Yi, 1996, p. 11-12 ; Wu Yi 1997, p. 15-16, *The Nation*, November 11, 1996, A.11 ;

September 21, 1996, B3 ; Zhou Shijian, "Review of the Sino-American Economic and Trade Relations in the Past Five Years and Prospect for the Future," *Intertrade*, No. 3 (1994), p. 48, 51.

อ้างใน เขียน อีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 513.

มนุษยชนเป็นเงื่อนไขผูกติดกับการให้ MFN จีนใหม่อีกครั้ง (Executive Order 28 พฤษภาคม 1993) แต่แล้วในปีต่อมา (26 พฤษภาคม 1994) ก็ประกาศยกเลิกเงื่อนไขดังกล่าว ทั้งนี้เพราะเมื่อคลินตันเป็นผู้นำฝ่ายบริหารแล้ว มองผลประโยชน์ของชาติแตกต่างจากตอนหาเสียง เวลาที่ผ่านมาได้พิสูจน์ให้เห็นว่าวิกฤตการณ์เทียนอันเหมินไม่มีที่ท่าว่าจะทำให้จีนล่มสลาย ชาติที่จะร่วมมือกันคว่าบาตรจีนพากันล้มเลิกความคิดที่ละประเทศสองประเทศ ในทางตรงกันข้าม จีนฟื้นตัวเร็วและเข้มแข็งกว่าเดิม ประธานาธิบดีคลินตันหาคำอธิบายใหม่มาสงบอารมณ์ฝ่ายคัดค้านการให้ MFN จีนว่ามันเป็นผลประโยชน์ของอเมริกาเอง ถ้าหากยกเลิก MFN จะทำให้สินค้าอเมริกาเข้าตลาดจีนยาก คนอเมริกันจะว่างงานมากขึ้น และการให้ MFN จะเปิดโอกาสให้สิทธิมนุษยชนในจีนดีขึ้น ปรากฏว่ารัฐบาลคลินตันก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภาที่ดีอย่างพอควรโดยไม่ต้องใช้สิทธิยับยั้ง⁸⁶

ฝ่ายจีนนั้น การให้ MFN ในทางการค้ากับอเมริกา ไม่ต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบบ่อย ๆ ดังในอเมริกา จีนถือว่าเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่คู่ภาคีได้สิทธิเท่าเทียมกับอเมริกาเช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (นอกจากชาติศัตรู) กลยุทธ์ของจีนคือสร้างอำนาจต่อรองโดยผูกมิตรกับประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีผลโดดเด่นเดียวอเมริกา สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำอเมริกา และผู้นำด้านธุรกิจ ใช้อำนาจเงินแสดงให้ฝ่ายอเมริกาเห็นว่าการค้ากับจีนจะได้ประโยชน์อะไร ในปี 1990 จีนซื้อเครื่องบินโบอิงของอเมริกา มีมูลค่า 4,000 ล้านดอลลาร์ฯ เมื่อคลินตันขึ้นเป็นประธานาธิบดีใหม่ ๆ ซึ่งมีทวงที่ไม่เป็นมิตรต่อจีนนัก ในต้นปี 1993 จีนส่งคณะจัดซื้อสินค้าไปหาอเมริกา ตกลงซื้อเครื่องบินโบอิงอีก 21 ลำ (มูลค่า 800 ล้านดอลลาร์ฯ) กลางเดือนเมษายนบริษัทยักษ์ใหญ่ Detroit's Big Three ซื้อรถยนต์โดยสารขนาดเล็ก เป็นเงิน 160 ล้านดอลลาร์ฯ⁸⁷ วิธีการทำนองนี้คงจะมีส่วนทำให้ชุมชนธุรกิจของอเมริกา คิดหาประโยชน์กับตลาดใหญ่ ๆ ในจีนมากกว่าคิดที่จะบีบคั้นจีนในเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในจีนไม่มากนักน้อย

(3) การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของอเมริกา ในสมัยเหมาเช่ตุงเป็นผู้นำจีนคอมมิวนิสต์ ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นของสาธารณะ ใครคิดค้นอะไรได้แล้วไม่เผยแพร่ให้คนอื่นทราบไม่ถือว่าเป็นคนดี หลักการนี้ได้ตายไปพร้อมกับเหมา จีนยุคปัจจุบันไม่มีอะไรขัดแย้งกับอเมริกาในด้านหลักการที่จะสงวนลิขสิทธิ์ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ฉะนั้นในจีนก็เหมือนประเทศทุนนิยมทั่วไปที่ใครขโมยทรัพย์สินทางปัญญาถือว่าผิด

⁸⁶ The Nation, June 26, 1997, B4; Congressional Digest, 1995, pp. 188-189. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์.

นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 514

⁸⁷ Ming Xia, "U.S.-PRC Trade Related Negotiations in the 1990s : Two Level Gam Analysis and Explanations, Issues & Studies, Vol. 32, No.4 (April 1996), p.70-71. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 515.

ปัญหาของจีนคือพวกมิชชันนารีที่หากินกับการขโมยทรัพย์สินทางปัญญามีมาก จะด้วยสาเหตุอันใดก็ตาม จีนยุคหลังเหมา (1976) มีการขโมยทรัพย์สินทางปัญญากันอย่างแพร่หลาย อเมริกาจึงทนต่อพฤติกรรมของคนจีนไม่ได้ รัฐบาลจอร์จ เอช ดับเบิลยู บุชเน้นวิธีการเจรจาซึ่งก็ได้ผลให้มีการปราบปรามมากขึ้นในระดับหนึ่ง ในปี 1995 รัฐบาลคลินตันขึ้นบัญชีจีนเป็นประเทศตกเป็นเป้าในการทำโทษตามกฎหมายการค้ามาตรา 301 พิเศษ ติดตามด้วยการเจรจาอย่างต่อเนื่องหกเดือน ในที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ 1995 จีนและอเมริกามีข้อตกลงซึ่งมีสาระโดยย่อคือ จีนยินยอมรายงานผลการปราบปรามการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้อเมริกาทราบ อีกทั้งจีนสัญญาจะจัดตั้งหน่วยปราบปรามเฉพาะกิจขึ้น 22 หน่วย และสัญญาจะตรวจค้นบริษัทที่อเมริกาอ้างว่าผลิตวัสดุโดยละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของอเมริกาและ จีนสัญญาว่าจะปรับปรุงและระเบียบการอนุมัติสินค้านำเข้าจากอเมริกาให้โปร่งใสมากขึ้น และสัญญาเปิดตลาดผลิตภัณฑ์วัสดุวิเศษ และคอมพิวเตอร์ให้อเมริกาเข้าไปทำธุรกิจในจีนได้มากขึ้น⁸⁸

นโยบายของจีนคงจะไม่ได้ตั้งใจปกป้องพวกมิชชันนารี แต่เป็นเพราะพื้นฐานของสังคมยอมรับระบบทุนนิยมทางปัญญาได้ช้า กลไกของรัฐมีคอร์รัปชันแพร่หลาย หรือไม่ก็ขาดประสิทธิภาพ สิ่งที่จีนทำอันเป็นการประนีประนอมกับอเมริกาคือ ออกกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ในช่วงระยะเวลาอันสั้น จากนั้นได้เข้าเป็นภาคีขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization) ในปี 1980 เป็นภาคีสันติสัญญาและข้อตกลงต่าง ๆ หลายฉบับ และจีนได้ทำการปราบปรามการขโมยทรัพย์สินทางปัญญาอย่างจริงจังมากขึ้น⁸⁹

(4) การนำสิ่งทอเข้าอเมริกาโดยใช้ชื่อประเทศที่สาม อเมริกากล่าวหาว่ามีบริษัทจีนนำเข้าอเมริกาสิ่งทอจากจีน โดยการฉ้อฉลใช้ชื่อประเทศที่สาม (ใช้โควตาของประเทศอื่น) อเมริกาได้ทำโทษจีนโดยตัดโควตานำเข้าสิ่งทอจากจีน มูลค่า 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงเดือนมกราคม 1991 ถึง 11 กรกฎาคม 1994 จีนกล่าวหาอเมริกาว่าไม่ทำตามข้อตกลงการค้าสิ่งทอกับจีน คือไม่มีการปรึกษาหารือกันก่อนแต่ก็ไม่ได้ตอบโต้กลับแต่ประการใด⁹⁰

⁸⁸ Ming Xia, *op.cit.*, p. 62,78; *The Nation*, February 2, 1996, B4. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 515.

⁸⁹ Ming Xia, *op.cit.*, p. 80 ; Zhou Shijan, *op.cit.*, p. 50. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 516.

⁹⁰ Zhou Shijan, *op.cit.*, p. 50-51. อ้างใน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

(5) ผลิตภัณฑ์เรือจํา อเมริกากล่าวหาว่าจีนส่งผลิตภัณฑ์เรือจําเข้าไปขายในอเมริกา ประเด็นไม่ใช่ละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่เป็นการแข่งขันที่ไม่ยุติธรรม (unfair trade practice) เพราะไม่มีค่าแรงงานเป็นต้นทุน ฝ่ายจีนคงไม่สามารถเข้าใจระบบความคิดของคนอเมริกันในเรื่องนี้ แต่เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย จึงได้ยินยอมลงนามในบันทึกความจํา (7 สิงหาคม 1992) สัญญาว่าจะไม่ส่งผลิตภัณฑ์เรือจําเข้าไปขายในอเมริกา⁹¹

(6) การเปิดตลาดเงินให้กว้างขึ้น ประเด็นนี้ฝ่ายอเมริกาหิบบกขึ้นเจรจากับจีนเมื่อเดือนเมษายน 1991 โดยกล่าวว่าจีนยังเปิดตลาดไม่กว้างพอ ทำให้สินค้าอเมริกาส่งไปขายในจีนยาก และเกิดเสียดุลการค้ามาก อเมริกาหิบบกเอาสถิติของอเมริกาช่วงห้าปี (1986 – 1990) แสดงให้เห็นว่าเสียดุลการค้าให้กับจีนถึง 26,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ฝ่ายจีนทั้ง ๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับตัวเลขของฝ่ายอเมริกาแต่ก็ลงนามในข้อตกลงด้วย เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 1992 เพื่อหลีกเลี่ยงการทำสงครามการค้ากับอเมริกา คำอธิบายของจีนในเรื่องการกำหนดโควตานำเข้าและกำแพงภาษีค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับของอเมริกา ทำให้จีนปรับปรุงมาเรื่อยๆ และมีแผนปรับปรุงต่อไปอีกในปี 1996 โดยได้ลดภาษีศุลกากรประมาณ 4,000 รายการ จากภาษีศุลกากรเฉลี่ย 35.3% เหลือ 23% และจีนสัญญาว่าภายในปีค.ศ. 2,000 จีนจะลดภาษีนำเข้าให้เหลือโดยเฉลี่ยร้อยละ 15 จำนวนสินค้านำเข้าที่กำหนดโควตาก็ลดลงเรื่อย ๆ สิ้นปี 1996 เหลือเพียง 384 รายการ⁹²

(7) การทุ่มตลาดในอเมริกา ทางอเมริกาได้ออกกฎหมาย US Anti-Dumping Act ใช้กับจีนในเดือนกรกฎาคม 1980 กฎหมายนั้นถือว่าจีนมีระบบเศรษฐกิจที่ควบคุมโดยรัฐ (state controlled economy) จากนั้นจนถึงสิ้นปี 1996 บริษัทจีนถูกฝ่ายอเมริกากล่าวหาหรือฟ้องร้องไม่ต่ำกว่า 60 รายการ จีนยอมรับว่าสินค้าของจีนราคาถูกกว่า แต่ขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของตลาดไม่ใช่การทุ่มตลาด จีนขายถูกเพราะต้นทุนถูก กฎหมายของอเมริกาจึงไม่เป็นธรรม⁹³ ประเด็นนี้จีนไม่ยอมจำนนด้วยเหตุผลแต่ไม่มีทางเลือก การขายสินค้าราคาถูกเกินควรอย่างไรจึงถือเป็นการทุ่มตลาดเป็นเรื่องที่นักการเมืองเจ้าของประเทศเป็นผู้กำหนด และศาลของอเมริกาเป็นผู้ตีความ

มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 516.

⁹¹ Ibid., p. 50. อังนิน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 516.

⁹² Ibid., p. 50; State Council Information Office, p. 27. อังนิน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 516.

⁹³ Zhou Shijian, *op.cit.*, p. 51-52. อังนิน เขียน ธีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 517.

วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในทางการค้ากับอเมริกา ถือว่าเป็นเรื่องธรรมชาติติดต่อกันยิ่งมาก ปัญหาขัดแย้งกันก็มากเป็นเงาตามตัว ส่วนความขัดแย้งกันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการค้ากับอเมริกาก็ไม่ใช่เป็นกระแสหลัก ควรหลีกเลี่ยงสงครามการค้าเพราะไม่มีฝ่ายใดได้ประโยชน์ โดยศาสตราจารย์โจวซือเจี้ยน รองประธานสถาบันวิจัยการค้าระหว่างประเทศแห่งกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศให้ข้อคิดว่าข้อเรียกร้องของฝ่ายอเมริกา ไม่ใช่ไม่มีเหตุผลเสมอไป เพียงแต่จีนต้องรับฟังและยอมแก้ไข ในขณะที่เดียวกัน อเมริกา ก็ต้องยอมรับความจริงว่าสินค้าจากจีนและประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ชาวอเมริกันมีโอกาใช้สินค้าน่าราคาถูก ทำให้มาตรฐานการครองชีพของชาวอเมริกันดีขึ้น เหตุกระปองในอเมริกา ส่วนใหญ่มาจากจีน คนอเมริกันไม่สนใจทำองเท้าขายกันเองแล้ว ในปี 1994 จีนส่งรองเท้าเข้าอเมริกา 50 ล้านคู่ แต่ถ้าคิดเป็นเงิน แลกเครื่องบินโบอิงได้ลำเดียว ท่านว่า อเมริกายังคงได้เปรียบประเทศที่กำลังพัฒนา⁹⁴

สมาชิกภาพของจีนในองค์การการค้าโลกในส่วนที่เป็นปัญหากับอเมริกา เรื่องสถานภาพของจีนในองค์การการค้าโลก (WTO) ทำให้เกิดปัญหาที่ว่าเมื่อไรจีนจะได้เข้าเป็นสมาชิกของ WTO นั้นขึ้นอยู่กับความประนีประนอมกันระหว่างจีนกับอเมริกาเป็นสำคัญ ในที่นี้จึงควรพิจารณาว่าผลประโยชน์และนโยบายของอเมริกาต่อการรับจีนเข้าเป็นสมาชิก WTO นั้นเป็นอย่างไร และจีนมีจุดยืนในเรื่องนี้อย่างไร

จีนให้ความสำคัญมากในการเข้าเป็นสมาชิกของ WTO ผู้นำของอเมริกา ญี่ปุ่นและสหภาพยุโรปดูเหมือนเสียงเดียวกันว่า WTO ที่ปราศจากจีนนั้นย่อมนำมาความสมบูรณ์ภาพ แม้ญี่ปุ่นและประเทศในสหภาพยุโรปจะยินยอมอะลุ่มอล่วยกับจีนมากกว่าอเมริกา แต่ไม่มีชาติใดสนใจที่จะขัดใจอเมริกา เพราะถ้าเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อเมริกา เรียกร้องให้จีนปฏิบัติตามยินยอมตกลง พวกเขาก็จะได้ประโยชน์ทั่วหน้ากันด้วย แต่ถ้าอเมริกายินยอมลดหย่อนเงื่อนไขทั้งหมดหรือบางส่วนที่ยังไม่มีข้อยุติ พวกเขาก็คงไม่ขัดข้องเช่นกัน สมาชิก WTO อื่น ๆ จึงแทบไม่มีความหมาย

อเมริกาอาศัยผลกระทบจากกระแสต่อต้านจีนในกรณีเทียนอันเหมิน สามารถกีดกันจีนออกไปจาก WTO ในฐานะผู้ก่อตั้งได้ หลักการที่อเมริกาใช้สนับสนุนจุดยืนของตนคือระบบเศรษฐกิจของจีนยังเป็นแบบควบคุมจากส่วนกลาง (ไม่ใช่เศรษฐกิจการตลาด) และเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ Mickey Kantor ผู้แทนทางการค้าของอเมริกาได้กล่าวในปี 1994 ว่า จีนเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจโตอันดับสองหรือสามของโลก มีชาวอเมริกันบางคนกลัวว่าถ้าเศรษฐกิจจีนเข้มแข็งเท่าญี่ปุ่น จีนก็จะทำความเสียหาย (hurt) ให้แก่อเมริกา

⁹⁴ เจียน ฉีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 517.

เหมือนที่ญี่ปุ่นทำ⁹⁵ อเมริกาเริ่มเจรจากับจีนโดยตั้งเงื่อนไขให้จีนเปิดระบบเศรษฐกิจเสมือนหนึ่งประเทศที่พัฒนาแล้ว ในเดือนพฤศจิกายน 1995 (หลังจาก WTO รับจีนเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์ในเดือนกรกฎาคม 1995) ผู้แทนของอเมริกาเสนอให้รับจีนเข้าเป็นสมาชิก WTO โดยมีเงื่อนไข 28 ข้อ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องลดกำแพงภาษี กำจัดมาตรการอื่นที่ไม่ใช่กำแพงภาษี เช่น ระบบโควตา และการเปิดตลาดภาคบริการในจีนให้ต่างประเทศ อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น⁹⁶ กล่าวโดยสรุป อเมริกาต้องการให้รับจีนเข้าเป็นสมาชิก WTO ตามเงื่อนไขที่อเมริกา กำหนด

สำหรับจีนนั้น เมื่อพลาดจากการเข้าเป็นสมาชิก WTO ในฐานะผู้ก่อตั้งแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเจรจาโดยถูกบีบด้วยเวลา ผลประโยชน์ของจีนในการขอเข้าเป็นสมาชิก WTO คือ ต้องการขยายการค้า ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยอาศัยกลไกและเงื่อนไขของ WTO ซึ่งให้ประโยชน์แก่ประเทศกำลังพัฒนา ต้องการเพิ่ม การลงทุนต่างประเทศอย่างรวดเร็ว การได้เป็นสมาชิกเป็นเรื่องความน่าเชื่อถือหรือความศรัทธา จีนจะได้รับการยอมรับในชุมชนนานาชาติดีขึ้น ซึ่งมีความสำคัญในด้านสัญลักษณ์ และสมาชิกของ WTO ทั้งหมดที่เป็น ดินแดนกำลังพัฒนาจะได้รับสิทธิพิเศษในฐานะเป็นประเทศที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (MFN) อาจแก้ปัญหาเรื่องรั้ง กับอเมริกาในเรื่องเดียวกันได้ แม้อาจจะยังมีปัญหาซับซ้อนก็ตาม⁹⁷

แต่ความเสี่ยงที่จีนต้องกังวลก็ยังมีอยู่ เพราะถ้าเงื่อนไขในการเข้าเป็นสมาชิกไม่ดีพอ จะไม่สามารถ ปกป้องอุตสาหกรรมอ่อนให้ตั้งตัวได้ เช่น อุตสาหกรรมเครื่องจักรขนาดหนัก อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมเคมี และอุตสาหกรรมยารักษาโรค เป็นต้น ความอิสระในการควบคุมสินค้านำเข้าและสินค้า ส่งออกจะหมดไป อีกทั้งธุรกิจภาคบริการถ้าเปิดเร็วเงินจะแข่งขันสู้ต่างชาติไม่ได้ บริษัทจีนจะล้มละลายและคนว่างงานก็จะเพิ่มมากขึ้น⁹⁸

⁹⁵ Los Angeles Times, December 7, 1994, A1, A14, cited in Hung-yi Jan, "The PRC's Bid to Enter the GATT/WTO," *Issues & Studies*, Vol. 33, No. 6 (June 1997), p. 45. อ้างใน เขียน ฉีระวิทย์.

นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 518.

⁹⁶ เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 518.

⁹⁷ Ming Xia, *op.cit.*, p. 75. เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 518. .

Ming Xia, *op.cit.*, p. 75. เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 519.

จีนขอเข้าเป็นสมาชิก WTO ในฐานะเป็นประเทศกำลังพัฒนา มีระยะหัวเลี้ยวหัวต่อเดียวกับที่ตกลงกันในการประชุมสุดยอด APEC ที่โบกอร์ อินโดนีเซีย (1994) จีนอ้างว่าตนเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารเอเชีย ในฐานะเป็นประเทศกำลังพัฒนาผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นต่อหัวก็ต่ำ (ปี 1984 มูลค่า 530 เหรียญสหรัฐฯ) ควรจะเป็นสมาชิก WTO ในฐานะเป็นประเทศกำลังพัฒนาด้วย ปัญหาที่ยังตกลงกันไม่ได้ในปี 1997 ยังมีอยู่มาก โดยมีใจความสำคัญต่อไปนี้

- (1) อเมริกาเรียกร้องให้จีนลดภาษีศุลกากรระดับต่ำสุดของประเทศกำลังพัฒนา ขอบเขตกว้างขวาง บางอย่างให้ยกเลิกทั้งหมด
- (2) อเมริกาให้จีนระบุเวลายกเลิกโควตานำเข้า
- (3) อเมริกาเรียกร้องให้จีนกำหนดนโยบายอุตสาหกรรมที่ไม่ขัดกับข้อกำหนดของ WTO
- (4) ภายในสิ้นศตวรรษที่ 20 ให้บริษัทต่างชาติมีสิทธิส่งสินค้าเข้าและส่งออกสินค้าออกได้
- (5) ธุรกิจ การเงิน การประกันภัยขายส่งและขายปลีกให้จีนเปิดมากขึ้น ให้ต่างชาติดำเนินการในจีนได้อย่างเสรีมากขึ้นกว่าเดิม
- (6) ให้จีนดำเนินการปราบปรามเรื่องการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพขึ้น
- (7) อเมริกาเรียกร้องให้จีนยกเลิกโควตานำเข้าสินค้าเกษตร และให้รัฐเลิกผูกขาดการค้าผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวอย่างปัญหาที่จีนยังตกลงกับอเมริกาไม่ได้ในปี 1997⁹⁹

ฝ่ายจีนมีข้อสังเกตว่า อุปสรรคของจีนในการเข้าเป็นสมาชิก WTO มีมากเกินควร ที่สำคัญคืออเมริกาทำตัวเป็นนาย (overlord) ของ WTO โดยอเมริกามักจะทำเรื่องเศรษฐกิจให้เป็นการเมือง เอาเรื่องจีนละเมิดสิทธิมนุษยชนมาเป็นเรื่องต่อรอง ฝ่ายอเมริกาสร้างเงื่อนไขเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นเป้าเคลื่อนไหว ไม่ใช่เป้าหมายสำหรับจีน สำหรับข้อเรียกร้องของอเมริกาที่จะรับจีนเข้าเป็นสมาชิก WTO ในฐานะประเทศพัฒนาแล้ว แม้จะยืดหยุ่นให้อยู่ในจำพวกประเทศกำลังพัฒนา แต่ก็มีเงื่อนไขพิเศษหลายอย่างคล้ายกับเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว จีนเป็นประเทศก่อตั้งตั้งแต่ปี 1948 เริ่มแรกจีนขอเข้าเป็นสมาชิกก่อตั้ง ต่อมากลายเป็นการเจรจาขอเข้าเป็นสมาชิกใหม่ทำให้เงื่อนไขซับซ้อนกว่า ความเห็นของคนจีนในประเด็นที่ว่าควรเข้าเป็นสมาชิก WTO หรือไม่ก็ยังไม่เป็นเอกภาพ คนทั่วไปไม่มีความรู้ แม้คนที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ก็สับสนเพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก

อย่างไรก็ตาม แนวนโยบายในทางปฏิบัติของจีนก็คือ จีนต้องเข้าเป็นสมาชิก WTO แต่จีนไม่มีตารางเวลาที่แน่นอน จีนจะเป็นสมาชิก WTO หรือไม่ก็จะเปิดประเทศปฏิรูปเศรษฐกิจต่อไป แต่เป็นไปตามจังหวะและเวลาที่เหมาะสมซึ่งกำหนดโดยคนจีนเอง จีนคงจะระมัดระวังในการเปิดประเทศมากขึ้น ภายหลัง

⁹⁹ เวียน อีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 519.

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยและเกาหลีใต้เริ่มในปี 1997 จีนกลัวการพัฒนาที่ขาดความสมดุล และจีนต้องการเข้าเป็นสมาชิก WTO โดยชั่งน้ำหนักสิทธิที่ได้และความรับผิดชอบให้มีความสมดุลกัน¹⁰⁰ ในโอกาสไปประชุมสุดยอด APEC ที่โอซากาประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินได้แถลงว่าจีนจะลดอัตราภาษีศุลกากรโดยเฉลี่ย 30% สำหรับสินค้าออกมากกว่า 4,000 รายการ และจะยกเลิกโควตาสินค้า 170 รายการ ภายในปี 1996 ซึ่งต่อมาก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าจีนทำได้ดังที่ได้กล่าวไว้¹⁰¹ เมื่อคลินตันขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสมัยที่สอง (เริ่มต้นปี 1997) ความสัมพันธ์จีน – อเมริกาได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินได้ไปเยือนอเมริกาในปลายเดือนตุลาคม 1997 เป็นไปได้ว่าจีนอาจจะได้เข้าเป็นสมาชิก WTO ในเวลาไม่นานนัก

จึงกล่าวได้ว่าหลังจากที่จีนปฏิรูปเศรษฐกิจตั้งแต่ปี ค.ศ.1979 เป็นต้นมา ปริมาณการค้าต่างประเทศของจีนได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยในช่วงปี 1985 – 1995 มูลค่าการค้าระหว่างประเทศขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 17.1 ต่อปี สัดส่วนการค้าของจีนเมื่อเทียบกับการค้าโลกได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13 ในปี 1984 เป็นร้อยละ 3.1 ในปี 1995 และเมื่อเทียบกับการค้าในกลุ่มประเทศเอเชีย สินค้าออกของจีนมีส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6 ของมูลค่าสินค้าออกรวมของเอเชีย เป็นร้อยละ 11 ในช่วงเวลาดังกล่าว ในขณะที่สัดส่วนของมูลค่าสินค้าเข้า เมื่อเทียบกับการนำเข้ารวมของเอเชียเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.7 เป็นร้อยละ 11.3¹⁰²

การส่งออกของจีนขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยในช่วงปี 1985 – 1995 มูลค่าการส่งออกขยายตัวสูงถึงร้อยละ 17.8 ต่อปี ทำให้จีนกลายเป็นประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่อันดับที่ 11 ของโลก ในปี 1994 จากอันดับที่ 26 ในปี 1980 อย่างไรก็ตาม การส่งออกของจีนมีการชะลอตัวบ้างในบางปี เช่น การชะลอตัวในปี 1989 อันเนื่องมาจากเหตุการณ์รุนแรงภายในประเทศที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน และปี 1993 อันเนื่องมาจากรัฐบาลจีนได้ควบคุมสินเชื่อกภายในประเทศเพื่อแก้ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ

¹⁰⁰ เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 520.

¹⁰¹ Tatsuhiro Shindo, **China's Accession to the World Trade Organization** (IIPS Policy Paper 179E, June 1997), p. 13-14. เขียน ฉีระวิทย์. **นโยบายต่างประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 520.

¹⁰² ดำรง ฐานดี. **สังคมและวัฒนธรรมจีน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544. หน้า 211-212.

การแข่งขันการส่งออกสินค้าจีนในตลาดสำคัญ กล่าวคือในตลาดอเมริกา สินค้าจากจีนขยายตัวเร็วที่สุด รองลงมาได้แก่ สินค้าจากไทย อินโดนีเซีย และอินเดีย ตามลำดับในตลาดสหภาพยุโรป สินค้าจากจีนยังคงขยายตัวในอัตรารสูงกว่าประเทศอื่น รองลงมาเป็นสินค้าจากอินโดนีเซีย

การนำเข้า แม้ว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยในช่วงปี 1985 – 1995 จะใกล้เคียงกับด้านการส่งออกคือ ร้อยละ 17.2 ต่อปี แต่มูลค่าการนำเข้าในบางปีมีการเปลี่ยนแปลงสูงมากเช่น ในปี 1985 มีการนำเข้าเพิ่มสูงถึงร้อยละ 62.3 ส่วนในปี 1990 การนำเข้าลดลงร้อยละ 9.8 อันเป็นผลมาจากทางการเงินควบคุมการนำเข้าและจำกัดสินเชื่อ

ภาวะการค้าในช่วง 7 เดือนแรกของปี 1996 จีนส่งออกลดลงจากระยะเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 6.8 โดยมีการส่งออกลดลงในสินค้าทุกประเภท ยกเว้นสินค้าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะมูลค่าการส่งออกสิ่งทอลดลงถึงร้อยละ 29.9 ขณะที่การส่งออกอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.5 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การส่งออกของจีนในปีนี้ลดลง ได้แก่ การที่ค่าเงินหยวนของจีนแข็งขึ้น ผู้ส่งออกมีปัญหาค่าใช้จ่ายสูงอันเนื่องมาจากทางการเงินได้ลดอัตราดอกเบี้ยเงินพาณิชย์ออกกลาง 2 ครั้งในปี 1995 และการคืนเงินอากรล่าช้า นอกจากนี้ค่าจ้างแรงงานสูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ทางการเงินคาดว่า การส่งออกรวมทั้งปี 1996 จะเพิ่มจากปีก่อนร้อยละ 15 เทียบกับอัตราเพิ่มร้อยละ 22.9 ในปี 1995 ปัจจัยที่คาดว่าจะช่วยให้การส่งออกฟื้นตัวในช่วงครึ่งหลังของปีคือ จีนได้ลดอัตราดอกเบี้ยลงเมื่อเดือนพฤษภาคมปีนี้ และอาจลดลงอีกในครึ่งหลังของปี คาดว่าภาวะการค้าในตลาดโลกจะขยายตัวดีขึ้น ส่วนทางด้าน การนำเข้าในช่วง 7 เดือนแรกของปี 1996 เพิ่มขึ้นจากระยะเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 9.9 เทียบกับอัตราเพิ่มร้อยละ 14.2 ของปี 1995 และทางการเงินคาดว่า การนำเข้าทั้งปี 1996 จะสูงขึ้นร้อยละ 19.6¹⁰³ เพราะได้มีการลดภาษีนำเข้าลงจากระดับเฉลี่ยร้อยละ 35 เหลือร้อยละ 23 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 1996 เป็นต้นมา

ประเภทสินค้าส่งออกของจีนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก กล่าวคือ ในระยะเริ่มแรกของการปฏิรูปเศรษฐกิจ สินค้าส่งออกประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสินค้าขั้นปฐมซึ่งมีมูลค่าเพิ่มน้อย และอีกครึ่งหนึ่งเป็นสินค้าอุตสาหกรรม แต่หลังจากปี 1985 จีนได้ผ่อนคลายการควบคุมทางการค้ามากขึ้น ทำให้สัดส่วนของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น คือ จากร้อยละ 49.5 ในปี 1985 เป็นร้อยละ 81.8 ในปี 1993 ส่งผลให้จีนมีส่วนแบ่งของตลาดสินค้าอุตสาหกรรมในตลาดโลกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.2 เป็นร้อยละ 2.8 ในช่วงเวลาเดียวกันและยังคงเพิ่มขึ้นอีกเป็นร้อยละ 3.3 ในปี 1994

¹⁰³ ดำรง ฐานดี. สังคมและวัฒนธรรมจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544. หน้า 212.

สำหรับประเภทของสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญของจีนที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นมากในตลาดโลก คือ ผ้าฝ้าย สิ่งทอ เครื่องจักรสำนักงานและอุปกรณ์โทรคมนาคม และเคมีภัณฑ์ประเภทสินค้านำเข้า สัดส่วนการนำเข้าสินค้าขั้นปฐม และสินค้าอุตสาหกรรมไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลงนักในช่วงปี 1985 และ 1993 แต่รายการของสินค้าที่นำเข้ามีการเปลี่ยนแปลงกล่าวคือ ในกลุ่มสินค้าขั้นปฐมมีการนำเข้าสินค้าประเภทแร่และเชื้อเพลิงในสัดส่วนที่สูงขึ้นมากเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศ ส่วนสินค้าอุตสาหกรรมมีการนำเข้าเครื่องจักรและอุปกรณ์ และสินค้าจากอุตสาหกรรมย่อยในสัดส่วนที่สูงขึ้นตามการลงทุนในประเทศที่เพิ่มขึ้น

ประเทศคู่ค้าสำคัญของจีนหนึ่งในนั้นก็คืออเมริกา ส่วนการค้ากับอเมริกานั้น จีนเกินดุลการค้ามาตั้งแต่ปี 1993 สถิติการค้าของจีนดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับสถิติการค้าของอเมริกา ที่แสดงว่าเป็นฝ่ายขาดดุลทางการค้ากับจีนมาตลอด โดยเฉพาะสถิติการค้าของอเมริกานั้นได้แสดงว่ามีการขาดดุลการค้ากับจีนเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 7.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1989 เป็น 32.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 1995 ซึ่งเป็นสาเหตุให้อเมริกาไม่พอใจจนเกิดข้อขัดแย้งทางการค้ากับจีน และเป็นเหตุให้จีนมีอุปสรรคในการที่จะเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) ด้วย¹⁰⁴

¹⁰⁴ ดำรง ฐานดี. สังคมและวัฒนธรรมจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544. หน้า 214.

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาปีค.ศ.1979 – 2000 มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000) เนื่องจากปี ค.ศ. 1979 นั้นเป็นครั้งแรกที่จีนเปิดประเทศผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้ (2) เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายในประเด็นเศรษฐกิจด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาที่ถูกปรับเปลี่ยนหลังการเปิดประเทศของจีน

การศึกษาความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกานั้น ผู้ศึกษาได้เลือกใช้วิธีการศึกษาโดยทำการเลือกใช้ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร บทความ บทวิเคราะห์ บทความ บทสัมภาษณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สารานุกรม สารนิพนธ์ รวมถึงแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่มีความน่าเชื่อถือ โดยข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมนำมาวิเคราะห์และสรุปข้อมูล และเรียบเรียงนำเสนอให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ของจีนและสหรัฐอเมริกานั้นมีจุดเริ่มต้นที่เกิดจากการเป็นคู่ฝ่ายตรงข้ามที่มีทั้งปัจจัยทางด้านการเมือง ความคิด วัฒนธรรม และแนวคิดที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเหตุการณ์สำคัญที่นำพาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมาถึงจุดแตกหัก และเป็นการประกาศตนว่าทั้งคู่ได้ยืนหยัดอยู่ในทิศทางที่ต่างกัันนั้นก็คือการที่อเมริกาได้ช่วยรัฐบาลจีนของเจียงไคเช็คทำสงครามกลางเมือง ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของอเมริกาอย่างร้ายแรงในกระบวนการต่อสู้กับโลกคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ก็ยังมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมา อันได้แก่ สงครามเกาหลีที่ทำให้อเมริกากำหนดนโยบายสกัดปิดจีนอย่างจริงจัง อเมริกาเข้าไปปฏิบัติการในช่องแคบไต้หวันเพื่อป้องกันการโจมตีเกาะไต้หวันโดยกองทัพของจีนคอมมิวนิสต์ พอมาถึงช่วงสงครามเวียดนามก็ทำให้ความตึงเครียดของทั้งสองประเทศน้อยลง เพราะทั้งจีนและอเมริกาเองก็ต่างต้องการผลประโยชน์ที่ต้องพึ่งพากันและกัน

จากสถานการณ์สงครามเวียดนามทำให้ระยะเวลาต่อมาทั้งคู่ได้มีการติดต่อกันและกันเพื่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ระหว่างนั้นเองปัญหาเรื่องไต้หวันก็ยังคงค้างคาอยู่ถึงแม้ว่าในปี 1972 จะมีการ “แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้” ที่อเมริกาได้ทำการยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ข้อนี้ก็ปัญหา

มาตลอดในขณะที่อเมริกาประกาศยืนยันยึดหลักการนี้อยู่บ่อย ๆ แต่ก็ดำเนินความสัมพันธ์กับไต้หวันในส่วนที่รัฐบาลจีนปักกิ่งไม่ยินยอมเห็นชอบด้วยอยู่เนื่อง ๆ

ในทศวรรษที่ 1970 หลังการปฏิวัติวัฒนธรรม การเมืองภายในระส่ำระสายตามด้วยการถึงแก่อสัญกรรมของผู้นำอันดับหนึ่งของจีน คือ เหมาเจ๋อตง ในปีค.ศ.1976 เต็งเสี่ยวผิงจึงได้ขึ้นกุมอำนาจสูงสุดใน การปกครองประเทศต่อ เมื่อถึงยุคของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ สหรัฐอเมริกาได้เริ่มเปิดการเจรจาเพื่อ “สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ” อย่างจริงจังอีกครั้งในช่วงนี้ทั้งสองฝ่ายเริ่มปรับท่าทีของตัวเองลดความแข็งกร้าวและมีลักษณะประนีประนอมมากขึ้น การเจรจาอย่างจริงจังเริ่มต้นขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1978 ณ กรุงปักกิ่ง จนนำมาสู่การ “แถลงการณ์ร่วม (Joint Communiqué) ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต” ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1979 ส่งผลให้อเมริกาได้ตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันในที่สุด การแถลงการณ์ครั้งนี้จึงถือเป็นก้าวที่สำคัญที่ทำให้ทั้งสองเจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการ และมีอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญเพราะเป็นครั้งแรกที่จีนได้ดำเนินการเปิดประเทศหลังจากปิดมานานกว่า 30 ปี

จากการเจริญสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการนั้นก็เปิดโอกาสให้นำมาสู่ความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสองประเทศ การที่จีนได้ตกอยู่ภายใต้การนำของเติ้งเสี่ยวผิงที่มีแนวคิดใหม่และต้องการจะพัฒนาประเทศ จึงสอดคล้องกับความต้องการของอเมริกา ทั้งจีนและอเมริกาเองมีการนำเข้าและส่งออกสินค้าซึ่งกันและกันอย่างมากมายหลายประเภท ในด้านการค้ากับอเมริกา จีนก็เจอปัญหาเดียวกันกับคู่ค้าอื่น ๆ กล่าวคือ อเมริกาเป็นผู้ตั้งกฎและมาตรฐานให้ผู้อื่นเสมอ ซึ่งสามารถทำได้เพราะมีอำนาจต่อรอง แต่จีนเองก็เชื่อว่าตนมีอำนาจเช่นกันแต่จีนเองก็อดทน ถึงแม้ว่าจะต้องแลกด้วยนโยบายปลีกย่อยในการเข้าแลกเพื่อหลีกเลี่ยงสงครามการค้า จีนก็ยอม ทั้ง ๆ ที่จีนเองก็มีอำนาจในการต่อรองพอ ๆ กับอเมริกา แต่เนื่องจากปัญหาทางการเมืองที่ทั้งสองเคยมีมาจึงทำให้ต้องคอยประนีประนอมกัน จีนเองก็ต้องทำให้ประชาชนเห็นว่าข้อเรียกร้องบางประการของอเมริกาก็มีเหตุผล ดังเช่นการออกกฎหมายปราบปรามการขโมยทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีน - อเมริกา นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการเมือง ควบคู่ไปกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และบางประเด็นก็ไม่สามารถบ่งชี้ได้ว่าปัจจัยด้านไหนสำคัญกว่ากัน ในจีนแม้ลัทธิฟุ้งเฟ้อในทางเศรษฐกิจสมัยเหมาจะมีรากฐานที่ยังลึก แต่ก็ไม่สามารถเดินกลับไปทางนั้นได้อีก แม้ในความสัมพันธ์ด้านการค้าของทั้งสองจะมีการติดขัดอยู่บ่อยครั้ง แต่ทั้งสองฝ่ายก็มักจะหาทางออกให้แก้กันเสมอ นับได้ว่าเป็นสองประเทศมหาอำนาจที่มีความสัมพันธ์แบบหวานอมขมกลืน

บรรณานุกรม

ประเภทหนังสือ

- เขียน ชีระวิทย์. (2545). นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เขียน ชีระวิทย์. (2549). จีนใหม่ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จีระพร จีระนันท์กิจ. (2548). นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1993 – 2001). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2533). การเมืองจีนในปัจจุบัน : เต็ง เสี่ยวผิงกับจีนยุคสี่ทันสมัยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2542). จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2561). เมื่อจีนแกร่งอเมริกากร้าว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2544). เส้นทางมหาอำนาจ : เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย. แปลโดย รียา ศ. ชินวรรณ. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ชุมพร สังขปรีชา. (2522). ยุทธศาสตร์โซเวียตในเอเชียอาคเนย์ ความขัดแย้งอินโดจีน กับความมั่นคงของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พาสโก.
- ดำรง ฐานดี. (2544). สังคมและวัฒนธรรมจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทวีป วรติลก. (2536). ชีวิตและงาน 30 ผู้นำคนสำคัญของโลก. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- นฤมิตร สอดสุข. (2527). สรรณิพนธ์เต็ง เสี่ยวผิง และสหราชอาณาจักร การปฏิรูปประชาธิปไตยสังคมนิยมสี่ทันสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- บุญศักดิ์ แสงระวี. เต็ง เสี่ยวผิง ชีวิตและการต่อสู้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ. 2538.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2557). เศรษฐกิจการเมืองจีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2546). สารานุกรมเศรษฐกิจจีน. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2522). เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- อารยชน. (2523). จีน 1980 นโยบายภายในและต่างประเทศปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ประเภทวารสารและบทความออนไลน์

จางยี่ซื่อ. (2001). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ (ชื่อจี้อี้เจียวเตอกว้อจี้กวานซี). ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สื่อชื่อ. (ภาษาจีน). เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก

<http://www.cctv.com/lm/808/22/57232.html>

จุลชีพ ชินวรรโณ. (2547). ทฤษฎีเกมกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_25602561/PDF/8341p/5.2%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%202.pdf

จิราพร ตรีวิเศษศร. พัฒนาการความสัมพันธ์ทางการเมืองและบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ระหว่างสหภาพโซเวียตกับประเทศไทย ค.ศ.1946 – 1991. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก

<http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/11791>

ตั้งเสี่ยวผิงเยือนสหรัฐอเมริกาเปิดความสัมพันธ์หน้าใหม่ของจีนและสหรัฐอเมริกา (ตั้งเสี่ยวผิงฝางเหมยเจียไค จงเหมยกวานซีซินเพียนจาง). เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www.cctv.com/lm/808/22/57270.html>

ธนาคารแห่งประเทศไทย. สหรัฐฯ VS จีน: สองมหาอำนาจ หนึ่งจุดเปลี่ยนสำคัญ และสิ่งที่ไทยควรทำ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_29Oct2020.aspx

วุฒิชัน มูลศิลป์. ตั้ง เสี่ยวผิง กับการทำประเทศจีนให้ทันสมัย. วารสารประวัติศาสตร์. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/His/Pasavee_T.pdf

ศิริพร ดาบเพชร. (2545). การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์. วารสารประวัติศาสตร์. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOH/article/view/2587>

ศุนย์วิจัยยุทธศาสตร์ไทย-จีน สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. ท่าทีและผลกระทบจากสถานการณ์ในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www.vijaichina.com/articles/1473>

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน. เศรษฐกิจ. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://thaiembdc.org/th/เศรษฐกิจ/>

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. ภาพรวมเศรษฐกิจจีน. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://thaiembbeij.org/th/republic-of%20china%20/investment/>

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. นโยบายสำคัญด้านเศรษฐกิจจีน. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://thaiembbeij.org/th/republic-of-china/investment/>

Satit UP. แนวคิดและที่มาของนโยบายต่างประเทศของอเมริกา. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AboutStudent/Document/Hist_ModernWorld/Century20th/pdf/USAPolicy1.pdf

Information Office of the State Council Of the People's Republic of China. On Sino-US Trade Balance. Beijing Review, April 7-13. 1997. Accessed October 30, 2020. Available from <http://lt.china-embassy.org/eng/zt/zfbps/t125247.html>

Mun C. Tsang. Education and National Development in China since 1949: Oscillating Policies and Enduring Dilemmas. Accessed October 30, 2020. Available from <https://www.jstor.org/stable/23453384>

Council on Foreign Relations. Foreign Affairs Journal, No. 44 (June 1997). Accessed October 30, 2020. Available from <https://www.jstor.org/journal/jinterrelations?refreqid=fastly-default%3A83f94eeae4f4504a8afa78027d7f896b>

Stanley J. Michalak, Jr. Review: Theoretical Perspectives for Understanding International Interdependence. Accessed October 30, 2020. Available from <https://www.jstor.org/stable/2010085>

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	ปพน ศรีมุงคุณ
วันเกิด	26 เมษายน พ.ศ. 2542
ที่อยู่	51/391 ม.เสนา88 แขวงนวลจันทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10230
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาจาก โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 2 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต วิชาเอกเอเชียศึกษา ภาษาเวียดนาม มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

แบบโอนลิขสิทธิ์บทความวิจัย

ข้าพเจ้า	นายปพน ศรีมุงคุณ
นักศึกษาชั้นปีที่ 4	วิชาเอกเอเชียศึกษา ภาษาเวียดนาม
ชื่อบทความวิจัย	ความสัมพันธ์ด้านการค้าและพาณิชย์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1979 – 2000)
ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	อาจารย์ ดร.ศิบดี นพประเสริฐ
ที่อยู่ติดต่อได้ภายหลังสำเร็จการศึกษา	51/391 ม.เสนา88 แขวงนวลจันทร์ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10230
หมายเลขโทรศัพท์	098-279-6211

ลิขสิทธิ์ของสารนิพนธ์นี้อันเป็นผลมาจากการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต ข้าพเจ้ายินดีโอนลิขสิทธิ์ตามมาตรา 17 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีกำหนดตลอดอายุการคุ้มครองสิทธิ์

ลงนามผู้โอน.....

(นายปพน ศรีมุงคุณ)

ลงนามผู้รับโอน.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....